

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pomoc v hmotné nouzi

Studijní program: B6804 Právní specializace

Studijní obor: Veřejná správa

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Antonín Vacík (KPP)

Plzeň, 2014

Adéla Krylová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Pomoc v hmotné nouzi“ zpracovala samostatně pod vedením Ing. Antonína Vacíka a že jsem v ní uvedla všechny prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni, 28. března 2014

Adéla Krylová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Ing. Antonínu Vacíkovi za odborné vedené mé bakalářské práce, za jeho vstřícný a vřelý přístup a za cenné rady a připomínky, které přispěly k vypracování této práce.

Dále bych chtěla poděkovat paní Veronice Janíčkové, sociální pracovníci Městského úřadu ve Žluticích, díky jejímž odborným konzultacím a její ochotě ke spolupráci jsem mohla svou práci obohatit o případové studie vycházející z reálných šetření.

Obsah

1 Úvod	8
2 Sociální politika a systém sociálního zabezpečení v České republice	10
2.1 Vývoj sociální politiky	10
2.2 Chudoba	10
2.3 Vymezení sociální politiky	12
2.4 Objekty a subjekty sociální politiky, její funkce a nástroje	13
2.5 Postavení státu v sociální politice	15
2.6 Systém sociálního zabezpečení v České republice	16
3 Dávky sociální péče	18
4 Pomoc v hmotné nouzi a dávky pomoci v hmotné nouzi	20
4.1 Legislativa	20
4.1.1. Evropská sociální charta	21
4.1.2. Listina základních práv a svobod	21
4.1.3. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi	21
4.1.4. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu	22
4.1.5. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění	22
4.1.6. Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky	22
4.1.7. Vyhláška č. 389/2011 Sb.	23
4.2 Popis systému	23
4.3 Organizace systému pomoci v hmotné nouzi	23
4.4 Okruh oprávněných osob	24
4.5 Osoby v hmotné nouzi	25
4.6 Společně posuzované osoby	25
4.7 Rozhodné období	26
4.8 Příjem a podstatný pokles příjmu	26
4.9 Částky živobytí	27
4.10 Řízení o dávkách	28
4.11 Dávky pomoci v hmotné nouzi	29
4.11.1. Příspěvek na živobytí	30
4.11.2. Doplatek na bydlení	32
4.11.3. Mimořádná okamžitá pomoc	33
5 Soudní judikatura	36
6 Návrhy de lege ferenda: změna okruhu společně posuzovaných osob	40
7 Případové studie	43
8 Závěr	53
Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou	54
Seznam odborné literatury, právní předpisy	67
Resumé	69

Seznam použitých zkratk

LZPS	Listina základních práv a svobod
ZoPvHN	Zákon o pomoci v hmotné nouzi
ZoŽEM	Zákon o životním a existenčním minimu
SŘ	Správní řád
ObčZ	Občanský zákoník
PnŽ	Příspěvek na živobytí
DnB	Doplatek na bydlení
MOP	Mimořádná okamžitá pomoc
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NSS	Nejvyšší správní soud
ÚP	Úřad práce
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí

1 Úvod

Obsah mé bakalářské práce je zaměřen na sociální oblast, konkrétně na oblast sociální pomoci osobám, které se z určitých důvodů potýkají s nedostatkem finančních prostředků a v důsledku toho, se ve většině případů ocitají na hranici chudoby.

Jistě netřeba zdůrazňovat, že problém chudoby je problémem celosvětovým a zcela ho vymýtit nelze. Jinak je pohlíženo na chudobu v rozvojových zemích, jinak je tomu u zemí rozvinutých.

V podmínkách rozvojových zemí je míra chudoby často spojována s hladomorem, s nulovou zdravotní péčí či nuznými podmínkami bydlení. Charakteristická je také absence státních zásahů v této oblasti, vlády rozvojových zemí v drtivé většině nevytvářejí žádnou „záchrannou sociální síť“ pro své občany a ti tak i nadále zůstávají uvězněni v „bludném kruhu chudoby“.

U vyspělejších států je míra chudoby odrazem sociální a ekonomické vyspělosti těchto států. Na rozdíl od předchozího případu není mnohdy v těchto zemích chudoba obyvatel na první pohled patrná. Vyspělé státy operují s chudobou jako se statistickou veličinou, jejíž hodnotu se snaží neustále snižovat prostřednictvím realizace sociální politiky. V této oblasti se významnými nástroji stávají tématicky zaměřené sociální programy.

V souvislosti s tímto, si dovoluji upozornit zejména na Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení, kterým se stal, na základě společného prohlášení členských států Evropské unie, rok 2010. Za cíl si kladl zejména snahu zvýšit povědomí veřejnosti o chudobě a s tím souvisejícím sociálním vyloučením, ale též se jednalo i o potvrzení politického závazku Evropské unie a jejích členských států společně bojovat proti těmto „nešvarům společnosti“.¹

V bakalářské práci se budu nejprve obecně zabývat sociální politikou a systémem sociálního zabezpečení v České republice, zejména sociální politikou a problémem chudoby na úrovni teorie. Další část bude věnována systému pomoci v hmotné nouzi v rovině teoretické a následně přistoupím k aplikaci konkrétního ustanovení v praxi, které se týká společného posuzování osob. K problematice okruhu společně posuzovaných osob budu dále směřovat i soudní rozhodnutí Nejvyššího správního soudu v této věci a představeny též budou

¹ <http://www.ey2010.cz/o-roce/> (dostupné ke dni 25.března 2014)
http://www.ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverty/about/index_cs.htm (dostupné ke dni 25.března 2014)

možné návrhy na změnu současné právní úpravy ve spojení s případovými studiemi, prostřednictvím kterých se pokusím poukázat na některá sporná a znevýhodňující ustanovení platné právní úpravy.

Cílem mé bakalářské práce bude zejména upozornit na možná „negativa“, která se vůči určitým skupinám společně posuzovaných osob jeví jako nespravedlivá a vyvolávají jisté etické dilema.

Práce je vypracována na základě čerpání z několika titulů pojednávajících o sociální politice a sociálním zabezpečení. Dále je čerpáno převážně z platných právních předpisů upravujících poskytování dávek v rámci systému pomoci v hmotné nouzi, z prováděcích vyhlášek a dalších souvisejících předpisů. V omezené míře jsou použity internetové zdroje, které mají zejména povahu komplementárního pramene.

2 Sociální politika a systém sociálního zabezpečení v České republice

Sociální politika zaujímá v současné době ve vyspělých státech velmi výrazné postavení. Její stále sílící význam je spojen především s důrazem kladeným na kultivaci jedince a jeho kvalit, neboť toto je jedním z rozhodujících předpokladů prosperity moderní společnosti a naplňování jejích cílů.

Je nepochybné, že role člověka bude nadále sílit, a proto bude taktéž nezbytná podpora sociální politiky jako systému aktivit, které rozvoj a kultivaci lidského faktoru stimulují. Očekávaným úkolem sociální politiky v moderní společnosti je zejména poskytnutí a zajištění podmínek, předpokladů či impulsů a v neposlední řadě i podpora motivace pro rozvoj jednotlivce, stejně tak i pro prosperitu celé společnosti.

2.1 Vývoj sociální politiky

Linie vývoje sociální politiky začíná již u rodinné a rodové vzájemnosti, postupuje přes cílenou pomoc chudým až k vytvoření komplexních soustav institucí, které zabezpečují a poskytují ochranu základním lidským právům – právu na život, na zdraví, na sociální zabezpečení a vzdělání.

Rodová solidarita je nejstarším známým uspořádáním sociálních věcí založeném na společném úsilí rodu o přežití. Problém péče o ty, kteří nebyli zařazeni do společenského systému tak, aby se o sebe mohli postarat sami, vznikl až s dělbou práce a vyšší společenskou organizací (rodové nebo kmenové uspořádání). Postupem času se problém samotné obživy postupně transformoval do problému chudoby.

2.2 Chudoba

Chudoba je nejstarším sociálně politickým problémem, který lidskou společnost provází prakticky od jejího vzniku. Chudoba je nejčastěji v obecné rovině vnímána zejména ve vztahu k životní úrovni obyvatel třetího světa, kde postihuje značné množství lidí. Jedná se o společensky nežádoucí jev, se kterým se v nynější době setkáváme jak v rozvojovém světě, tak i v rozvinutých a vyspělých zemích. Česká republika tedy není výjimkou.

Termín chudoby nelze jednoznačně pojmově vymezit. Je možné rozlišovat mezi subjektivním pojetím chudoby, které vychází z hodnocení vlastní životní situace, kdy podstata spočívá v osobním pocitu jedince, zda se cítí být chudým či nikoli. Vypovídající hodnota o chudobě

společnosti je však z tohoto pohledu nepřesná, a proto neslouží ke stanovení oficiálních hranic chudoby, ale její význam je čistě doplňkový.

Oproti tomu objektivní chudoba vychází z analýz sociálně ekonomických informací o souborech domácností. Hranice chudoby je v takovém případě stanovena určitou autoritou – státem, který konkrétně definuje, co znamená uspokojování základních životních potřeb, určí komu přísluší odpovídající typ pomoci a respektuje i makroekonomické souvislosti.

Chudoba představuje trvalé riziko společenského vývoje, a to zejména proto, že způsobuje lidsky nedůstojné a nepřijatelné životní podmínky. „*Obecně lze říci, že chudoba je stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojování základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky) a tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit (stáří, invalidita, péče o dítě aj.) a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji nebo majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši uznanou společností jako minimální. Chudoba je tedy spojována s hmotnou nouzí, deprivací, s vyloučením jedinců či určitých sociálních skupin od materiálních zdrojů.*“²

Teorie sociální politiky provádí členění na chudobu absolutní a chudobu relativní. Za absolutní chudobu označuje takový stav, kdy nedostatek prostředků neumožňuje uspokojení základních životních potřeb (bydlení, ošacení, potrava) na takové úrovni, aby nedocházelo k ohrožení samotné existence člověka a nebyl tedy ohrožen smrtí.

Relativní chudobou je pak situace, kdy jedinec, rodina, eventuálně určitá sociální skupina uspokojuje své životní potřeby na podstatně nižší úrovni než je průměrná úroveň uspokojování těchto potřeb v dané společnosti. V takových případech je chudoba způsobena zpravidla nedostatečným vybavením předměty dlouhodobé spotřeby, nižší úrovní bydlení či nemožností vytvářet úspory.

Během života může chudoba postihnout kohokoli z nás, avšak u některých skupin k tomuto dochází s vyšší pravděpodobností, týká se to především rodin s větším počtem dětí či rodin neúplných, osob se zdravotním postižením, starších osob i příslušníků etnických skupin. Stěžejní příčiny chudoby spočívají zejména v nízkých příjmech plynoucích ze zaměstnání, což bývá důsledek nedostatečné nebo žádné kvalifikace, ale rovněž nedostatečného

² KREBS V. a kol. *Sociální politika*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI a.s., 2005, s. 107

ohodnocení ze strany zaměstnavatele. Jako další příčiny je možné uvést nezaměstnanost, rodinné prostředí a také rozdíly ve vlastnění majetku. Chudoba je doprovázena hmotnou nouzí, materiální nedostatečností, psychickou a kulturní deprivací a dalšími sociálními omezeními. Důsledkem chudoby pak ve většině případů bývá ztráta obydlí a sociální exkluze.

Řešení chudoby je prováděno ve dvou úrovních. První, preventivní úroveň, představuje aplikaci sociálně politických opatření. Druhá úroveň se zaměřuje na řešení již existující chudoby. K řešení následků chudoby slouží minimální příjmové veličiny (minimální mzda, minimální příjem občana = životní minimum).

2.3 Vymezení sociální politiky

Pojem sociální politika u nás zdomácněl na přelomu 19. a 20. století a pokusů o jeho definici je mnoho.

Tomeš ve své publikaci sociální politiku definuje jako „*soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo o udržení fungování svého nebo jiného (státního, obecního) sociálního systému, přičemž je toto úsilí soustavné a cílené. Jeho výsledkem je fungování nebo změna (transformace) systému*“.³

Velmi obecně lze říci, že „*sociální politika je politikou, která se primárně orientuje k člověku, k rozvoji a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, k rozvoji jeho osobnosti a kvality života*“.⁴

Sociální politiku je potřeba chápat jako určitý systém s četnými vnitřními a komplikovanými vazbami i s vazbami na ostatní prvky společenského systému. Je úzce vázána i na společenské okolí. V různých zemích i v různých dobách je pokaždé specifická a jedinečná, ale zároveň vždy s sebou nese i určité společné znaky. Nelze opomenout, že sociální politika je velice náročná na veřejné zdroje.

Názor na sociální politiku je spjat s vnímáním samotného pojmu „sociální“. V nejširším slova smyslu může být chápán jako společenský, tedy ke společnosti se přímo vztahující. Užší pojetí je oproti tomu spojeno s aktivitami, které bezprostředně směřují ke zlepšování a

³ TOMEŠ I. *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přepracované vydání. Praha: Socioklub, 2001, s. 20-21

⁴ KREBS V. a kol. *Sociální politika*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI a.s., 2005, s. 15

zdokonalování životních podmínek lidí a nejužší vymezení má přímý vztah k řešení nepříznivých životních situací, týká se tedy již přímo hmotného zabezpečení jedince ve společnosti.

V pojmu sociální politika bývá zpravidla zahrnuta politika sociálního zabezpečení včetně sociálních služeb, rodinná politika, bytová politika, zdravotní politika, politika zaměstnanosti a vzdělávací politika.

Ačkoli jsou jednotlivé dílčí politiky různorodé a mají svá specifika, společným znakem zůstává snaha po zdokonalování či rozvíjení způsobu života jednotlivce úsilím o jeho blaho a prospěch. Cílem sociální politiky je ovlivňování nebo změna sociálního systému, za předpokladu respektování určitých základních principů, které jsou jí vlastní.

„K významným aspektům sociální politiky patří faktor času. Jeho význam pro sociální politiku je dán především těmito skutečnostmi: sociální politika, resp. její opatření z hlediska objektu, resp. skupin objektů, se týkají jednak současné doby, jednak doby budoucí. Přítomné doby se týkají taková opatření jako realizace sociálních práv (např. právo na vzdělání, ochranu pracovního poměru), ale i opatření např. aktuální sociální rozpory mezi společností a jednotlivci (např. delikvence mladistvých, imigrace). Pokud jde o budoucí dobu, jde z hlediska jednotlivce (nebo skupin obyvatelstva) o očekávání, že mu budou poskytnuty určité garance či konkrétní pomoc až nastane příslušná sociální situace (např. při ztrátě zaměstnání podpora v nezaměstnanosti)“.⁵

2.4 Objekty a subjekty sociální politiky, její funkce a nástroje

Mezi objekty sociální politiky řadíme ty osoby, ke kterým tento typ politiky státu směřuje a které z něho mají užitek. Příkladem mohou být konkrétní sociálně politická opatření v oblasti vzdělávání, která jsou určena pro všechny (právo na vzdělání a rovný přístup ke vzdělání). Jiná opatření jsou zacílena přímo na určité sociální skupiny, popř. jednotlivce (např. rodiny s dětmi, nezaměstnaní, nemocní).

Objektem sociální politiky se jednatlivec stává buď dobrovolně, tedy na základě vlastní vůle a to z důvodu své účasti v systému, ke kterému se přihlásil. Nedobrovolnými objekty jsou

⁵ KREBS V. a kol. *Sociální politika*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI a.s., 2005, s. 26

naopak jedinci, jejichž účast v sociálním systému je podmíněna jejich momentální nepříznivou životní situací (nemoc, nezaměstnanost, chudoba).

Dle charakteru jednotlivých opatření lze objekty sociální politiky strukturovat např. z hlediska věku, pohlaví, vzdělání, příjmů, ekonomické aktivity, podle počtu dětí v rodině apod.

V souvislosti s objekty sociální politiky je nezbytné zdůraznit, že sociální politika je typem státní politiky, která je striktně a výrazně orientována antropocentricky. Jejím hlavním smyslem je směřování k určitému sociálnímu ladění celé společnosti, ale požadovaného cíle musí být dosahováno primárně soustředěním pozornosti k jedinci, k individuální lidské osobnosti. Základem je jedinec se svými jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi, zájmy, potřebami i dispozicemi, klíčovým se stává jeho osobní prospěch nikoli neurčitý kolektivní prospěch. Rozhodujícím zůstává jedinec a jeho nezadatelná práva, zvláště právo na lidskou důstojnost a svobodné rozvíjení osobnosti.

Za subjekty sociální politiky jsou označováni ti, kteří mají zájem, vůli, schopnosti, předpoklady, možnosti a prostředky k výkonu určité sociální činnosti či chování a kteří takové činnosti a chování mohou podněcovat a naplňovat.

Subjekty je možné členit na státní a nestátní. Nestátní subjekty poté dále na subjekty tržní a netržní. Činnost subjektů sociální politiky všeobecně směřuje k utváření, k přípravě a následné realizaci sociální politiky. Míra realizace bývá rozdílná a vyplývá především z povahy a obsahové rozdílnosti jednotlivých sociálně politických opatření.

Za realizací sociální politiky stojí mnoho různých subjektů, které jsou za výsledky (efekty) sociální politiky zodpovědné.

V prvé řadě je nejvýznamnějším subjektem stát. Do značné míry určuje pojetí, obsah, úkoly a cíle sociální politiky v daném časovém horizontu a v dané společnosti. Významná role v tomto směru náleží parlamentu, který vytváří a schvaluje legislativní opatření, jež jsou významná pro sociální politiku státu i ostatních nestátních subjektů.

Mezi další subjekty bývají též řazeni:

- **zaměstnavatelé a firmy**, kteří mají povinnost zajišťovat opatření státu a jeho organizaci a taktéž provádět firemní sociální politiku (dobrovolná sociálně politická opatření zaměstnavatelů směřujících k zaměstnancům - benefity).

- **zaměstnavatelské, zaměstnanecké a odborové orgány** tvořené různými komorami zaměstnavatelů, zaměstnaneckými, profesními komorami a svazy, odborovými svazy a orgány, orgány tripartity apod.
- **regiony, místní komunity, obce, jejich orgány a instituce, občanské organizace a iniciativy, dobročinné organizace, charitativní instituce**
- **círky** mající významnou roli v oblasti mravní, v péči o handicapované obyvatelstvo a též v oblasti výchovné, vzdělávací a charitativní.
- **občané, rodiny a domácnosti**, které poskytují prostor pro řešení řady sociálních situací a pro vzájemnou pomoc, která je uplatňována prakticky od počátku lidské společnosti.

2.5 Postavení státu v sociální politice

Nejednoznačnost významu sociální politiky způsobuje těžkosti nejen v teoretické oblasti, ale rovněž v praktické aplikaci sociálně politických opatření. V takovém případě je tudíž optimální vycházet z obecného vymezení politiky, kdy je politika chápána jako specifická společenská činnost, která se projevuje souborem různých opatření a konkrétním jednáním určitých subjektů na různých úrovních. Právě tímto způsobem dochází k ovlivňování společenské reality v nejužším slova smyslu. V případě sociální politiky dochází k ovlivňování sociální reality, která se koncentruje v životních podmínkách osob a soustředí se na samotný rozvoj člověka, na rozvoj jeho osobnosti.

Pojetí sociální politiky a její vztah ke státu je založen na dvou přístupech:

- širší pojetí, jak již bylo výše zmíněno, vymezuje sociální politiku jako konkrétní jednání státu, ale rovněž i činnost ostatních subjektů majících vliv na sociální oblast. Podstata tohoto pojetí sociální politiky má význam pro její dlouhodobou koncepci a tvorbu vhodného sociálního programu a neméně také souvisí s volbou konkrétního typu sociální politiky.
- užší pojetí se omezuje pouze na reakce na vzniklá sociální rizika, zejména na jejich případné negativní důsledky (stáří, invalidita, nemoc) a na eliminaci sociální tvrdosti související s ekonomickými výkyvy (nezaměstnanost, chudoba). Toto pojetí tak redukuje sociální politiku na systém opatření zvláště v oblasti zaměstnanosti a sociálního zabezpečení.

Pozice státu v oblasti sociální politiky je takřka nezastupitelná. Stát označujeme jako konceptora tohoto typu politiky, tedy za tvůrce právního rámce sociální politiky, který určuje pravidla pro chování sociálních subjektů a dohlíží na jejich dodržování. Současně je vykonavatelem a realizátorem sociálně politických opatření, tj. poskytovatelem konkrétních dávek, podpory, pomoci či služeb. Roli vykonavatelů sociální politiky zastávají rovněž i subjekty nestátní povahy.

Role státu v sociální politice zaznamenává neustálý vývoj a změny v souvislosti s ekonomickou situací země.

2.6 Systém sociálního zabezpečení v České republice

Sociální zabezpečení představuje jen jednu z částí sociální ochrany jednotlivce, neboť poskytuje spíše sociální jistoty pasivního charakteru - jistoty spojené se zdravotními a sociálními překážkami, které neumožňují jedinci výkon ekonomické činnosti.

Sociální zabezpečení též označuje významný ústřední nástroj státní sociální politiky, který slouží k realizaci nezadatelných sociálních práv.

Z pohledu právního chápeme sociální zabezpečení jako soubor právních předpisů upravujících hmotné zabezpečení a služby regulované a zabezpečované ze strany státu, které jsou poskytované oprávněným občanům, tedy těm, kteří v důsledku zákonem uznané sociální události nemohou být výdělečně činnými a jejichž ústavou zaručená nezadatelná sociální práva jsou ohrožena.

Pojmem práva sociálního zabezpečení také rozumíme normativní systém, jenž upravuje povinnost občanů zabezpečit se pro budoucnost a způsoby přerozdělování mezi lidmi určené pro krytí jejich státem uznaných sociálních potřeb. V tomto duchu hovoříme o pravidlech determinujících povinnou i dobrovolnou sociální solidaritu mezi občany, jejíž projevy zaznamenáváme jak v sociálním prostoru, tak v sociálním čase.

Cílem nynějšího sociálního zabezpečení je v nejobecnějším slova smyslu především regulace odpovědnosti občana za svou budoucnost (povinné pojistné systémy) a stanovení míry a forem sociální solidarity mezi občany (povinný či dobrovolný transfer prostředků skrze daňovou soustavu nebo sponzorování).

Obsahem a stěžejní náplní sociálního zabezpečení je podle mezinárodních dokumentů poskytnutí pomoci lidem v případě vzniku a trvání určité sociální události: nemoci,

nezaměstnanosti a nedostatku příjmů, zdravotního postižení a invalidity, pracovního úrazu a nemoci z povolání, stáří, mateřství a rodičovství, úmrtí živitele. Nejčastěji využívanými nástroji jsou zejména sociální pojištění, sociální zaopatření či podpora, sociální pomoc a poskytování sociálních služeb.

Struktura sociálního zabezpečení v České republice využívá členění na jednotlivé subsystémy ve vztahu k sociální události, která zakládá nárok na plnění z konkrétního systému. V rámci našeho práva sociálního zabezpečení rozlišujeme: zdravotní pojištění, nemocenské pojištění, důchodové pojištění, zabezpečení v mateřství, pojištění a zabezpečení v nezaměstnanosti, pojištění a zabezpečení při pracovních úrazech a nemocech z povolání, státní sociální podporu a pomoc rodinám, sociální pomoc a sociální služby.

3 Dávky sociální péče

Sociální péče byla systémem dávek a služeb určeným občanům, kteří nebyli schopni zajistit své základní životní potřeby z důvodu nedostatečného příjmu nebo s ohledem na nepříznivý zdravotní stav či z důvodu vysokého nebo naopak nízkého věku, eventuelně z důvodu společenské nepřizpůsobivosti a rovněž v situacích, kdy byl občan stížen mimořádnou životní situací.

Dávky sociální péče byly poskytovány do 31.12.2006, posléze byly nahrazeny dávkami pomoci v hmotné nouzi.

Sociální potřebnost byla do 31.12.2006 upravena následující právními předpisy:

- ⇒ **zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení** (upravoval rozsah a formy sociální péče)
- ⇒ **zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti** (upravoval poskytování dávek sociální péče osobám v hmotné nouzi)
- ⇒ **zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu** (definoval životní minimum, které bylo tvořeno dvěma složkami – jednu část tvořila částka nezbytná k zajištění výživy a základních osobních potřeb, druhou složku představovaly částky potřebné k zajištění nezbytných nákladů na domácnost společně posuzovaných osob)
- ⇒ **zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení** (upravoval organizaci a působnost jednotlivých orgánů při poskytování sociální péče)
- ⇒ **zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení** (později nahrazen zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád)
- ⇒ **vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb.**, (upravovala jednotlivé formy sociální péče spolu se zákonem č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti)

Dávky sociální péče se dělily na dávky jednorázové a dávky opakující, příp. na dávky peněžité a dávky věcné.

Základní dávkou byla *obecná dávka* určená osobám s nízkými příjmy, které neumožňovaly zajištění základních životních potřeb. Obdobou této dávky je v současné době příspěvek na živobytí.

Dále legislativa upravovala fakultativní dávky při nedostatečném příjmu a neplnění podmínek sociální potřebnosti.

Rozhodným obdobím pro zjišťování příjmů byl průměrný měsíční příjem vyplacený v posledních šesti měsících před podáním žádosti o dávku sociální péče. V případech podstatného snížení příjmů a za situace, kdy výše příjmu v předcházejících šesti měsících nedostačovala pro úhradu základních životních potřeb, byla zjišťována výše příjmů klienta ke dni podání žádosti.

Okruh společně posuzovaných osob upravoval zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, kdy společně posuzovanými osobami byly:

- ⇒ nezaopatřené děti
- ⇒ rodiče nezaopatřených dětí
- ⇒ manželé nebo druh a družka
- ⇒ nezaopatřené děti nezaopatřených dětí.

Před rokem 1994 bylo dle § 119 zákona č. 100/1988 Sb., možno poskytovat dávky nejen na žádost žadatele, ale i z moci úřední. Avšak následná novela tohoto zákona vycházela z práva občana svobodně nakládat se svými nároky, a proto byly od okamžiku nabytí účinnosti této novely dávky sociální péče přiznávány pouze na základě podání žádosti oprávněnou osobou.

Příslušné právní předpisy upravující sociální péči neupravovaly náležitosti žádosti o dávky sociální péče, resp. nebylo nutné podat žádost na předepsaném tiskopise jako nyní. Z podání muselo však být zřejmé kdo podání činí, které věci se týká a co navrhuje nebo co požaduje.

4 Pomoc v hmotné nouzi a dávky pomoci v hmotné nouzi

Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou nepojistnými sociálními dávkami, které jsou poskytovány v rámci jednoho ze subsystémů sociálního zabezpečení, a to konkrétně systému sociální pomoci. Sociální pomoc zahrnuje systém dávek a služeb určených občanům, kteří nejsou schopni zajistit si své základní životní potřeby vlastními silami, zejména z důvodu nedostatečného příjmu nebo v důsledku nepříznivého zdravotního stavu, rovněž také s ohledem na vysoký nebo naopak nízký věk, eventuelně na společenskou nepřizpůsobivost, případně dojde-li ke stížení občana zvláštní životní situací, například živelnou pohromou. Problematika systému pomoci v hmotné nouzi je řešena v rámci evropské úrovně, tak i na úrovni vnitrostátní prostřednictvím konkrétních právních předpisů.

4.1 Legislativa

Stěžejními prameny práva upravující tuto problematiku jsou:

- ⇒ **Evropská sociální charta** (sdělení MZV č. 14/2000 Sb.m.s., o Evropské sociální chartě)
- ⇒ **Listina základních práv a svobod** (úplné znění usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky)
- ⇒ **Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoPvHN“)
- ⇒ **Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoŽEM“)
- ⇒ **Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**, ve znění pozdějších předpisů
- ⇒ **Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů**, ve znění pozdějších předpisů
- ⇒ **Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi**

4.1.1 Evropská sociální charta

Evropská sociální charta vyhlášená 18. října 1961 Radou Evropy v Turínu zakotvuje právo na pomoc při nedostatku prostředků. Toto obecné tvrzení lze vyvodit z bodu 13 části I, kde je uvedeno, že „*každý, kdo nemá dostatečné prostředky, má právo na sociální a zdravotní pomoc*“. Bod 19 části I na základě principu rovnosti příležitostí zaručuje toto právo všem příslušníkům smluvních stran na území státu kterékoli jiné smluvní strany. Článek 13 odstavec 1 obsahuje závazek smluvních stran vztahující se k poskytnutí přiměřené pomoci každé osobě, která nemá přiměřené prostředky a není schopna si tyto prostředky vlastním přičiněním zajistit.⁶

4.1.2 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod zavádí v článku 30 odstavci 2 samotný pojem hmotné nouze, ovšem bez právní definice tohoto termínu. Ustanovení uvedeného článku se vztahuje k právu každé osoby na poskytnutí takové pomoci, která je nutná k zajištění základních životních podmínek.⁷

4.1.3 Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Předmětem úpravy tohoto zákona je poskytování pomoci, která je určena k zajištění základních životních podmínek fyzických osob nacházejících se v hmotné nouzi. Nástrojem této sociální pomoci jsou peněžité a věcné příspěvky, souhrnně označované jako dávky pomoci v hmotné nouzi. Vedle tohoto je nedílnou součástí také základní sociální poradenství, jehož cílem je řešení situace, kdy se jedinec ocitá v hmotné nouzi, nebo předcházení takové situaci.

Prostřednictvím taxativních výčtů vymezuje osoby nacházející se v hmotné nouzi, a to jak pozitivně, tak i následně negativně. Dále právně reguluje okruh oprávněných osob, otázku příjmové stránky a možnosti jejího zvýšení. Blíže se věnuje jednotlivým typům dávek poskytovaných systémem pomoci v hmotné nouzi a v neposlední řadě také organizaci a řízení tohoto systému – stanovuje kompetence, práva a povinnosti orgánů pomoci v hmotné nouzi.

⁶ ustanovení bodu 19. části I a čl. 13 odst. 1 sdělení MZV č. 14/2000 Sb.m.s., o Evropské sociální chartě – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

⁷ čl. 30 odst. 2 LZPS – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

4.1.4 Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Tento zákon stanovuje částky životního a existenčního minima, dále upravuje způsob posouzení, zda příjmy osob těchto částek dosahují a vymezuje okruh společně posuzovaných osob pro účely tohoto zákona.

4.1.5 Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění

Tento právní předpis se týká zejména úpravy podmínek poskytování pomoci a podpory osobám, jež se ocitli v nepříznivé sociální situaci, zejména z důvodu nepříznivého zdravotního stavu. Pro účely pomoci v hmotné nouzi jsou aplikovatelná ustanovení týkající se předpokladů pro výkon povolání sociálního pracovníka.⁸

4.1.6 Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů

Tímto zákonem byl zřízen Úřad práce České republiky, který na základě pozdější novely⁹ začal plnit též i úkoly v oblasti hmotné nouze, které do té doby byly svěřeny obecním úřadům. Právní úprava řeší taktéž organizační strukturu úřadu práce, jejíž součástí je generální ředitelství, krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu, kontaktní pracoviště jednotlivých krajských poboček, v některých případech i kontaktní místa. Hlavní náplní úřadu práce je řešení úkolů týkajících se oblasti zaměstnanosti a ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, dále oblasti dávek státní sociální podpory, dávek pro osoby se zdravotním postižením, příspěvku na péči včetně inspekce poskytování sociálních služeb a v neposlední řadě oblast dávek pomoci v hmotné nouzi.

⁸ část osmá zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

⁹ novela č. 366/2011 Sb.

4.1.7 Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi

Tento prováděcí právní předpis se váže na některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi – umožňuje zvýšení částky živobytí osoby z důvodu dietního stravování a dále upravuje náležitosti průkazu zaměstnance oprávněného k výkonu činností v rámci sociální práce.

4.2 Popis systému

Z úvodních ustanovení ZoPvHN lze vyvodit, že hmotnou nouzí je chápána zcela specifická sociální situace jednotlivé osoby nebo osob společně posuzovaných, kdy tento stav je spojen s nedostatkem prostředků k uspokojování základních životních podmínek. Zmíněnými prostředky míníme nejen prostředky finanční, ale též i ostatní věci nebo služby, které jsou bezprostředně nezbytné.

Systém pomoci v hmotné nouzi byl do 31. prosince 2011 prováděn v rámci přenesené působnosti pověřenými obecními úřady. Organizační změnu přinesl od 1. ledna 2012 zákon č. 375/2011 Sb.¹⁰, který výkon této agendy přesunul na Úřad práce České republiky, resp. na jednotlivé krajské pobočky Úřadu práce.

4.3 Organizace systému pomoci v hmotné nouzi

Mezi orgány pomoci v hmotné nouzi řadíme Úřad práce České republiky a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Ministerstvo je v rámci systému pomoci v hmotné nouzi řídicím a kontrolním orgánem státní správy, jehož hlavním cílem je zabezpečení jednotného postupu pro řešení hmotné nouze. Mimo to je dále tvůrcem příslušných metodických pokynů, správcem informačního systému a vydavatelem jednotlivých tiskopisů příslušných žádostí o dávky (ve smyslu § 60 ZoPvHN).¹¹

V podstatě stěžejní výkon agendy pomoci v hmotné nouzi je v rukách jednotlivých krajských poboček Úřadu práce a pobočky pro hlavní město Praha, resp. na jednotlivých kontaktních pracovištích, případně kontaktních místech. Kontaktní pracoviště plní úkoly správního orgánu

¹⁰ zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů

¹¹ § 60 ZoPvHN – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

prvního stupně, neboť rozhodují ve správním řízení o přiznání či nepřiznání příslušné dávky. Sociální pracovníci úřadu práce při výkonu agendy shromažďují a analyzují údaje o osobách v hmotné nouzi, které jsou nezbytné pro posouzení jejich situace, stejně tak motivují klienty ke spolupráci při řešení nastalé situace a aplikují odpovídající postupy a metody vhodné pro konkrétního jedince. Nedílnou součástí je vedení dokumentace o metodách a postupech řešení situace hmotné nouze, včetně evaluace při ukončení spolupráce s klientem, spolupráce s dalšími zaměstnanci orgánu pomoci v hmotné nouzi a s provozovateli sociálních služeb včetně poradenských zařízení.

Dalšími orgány, jež se systému též spoluúčastní, jsou pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a újezdní úřady¹². Povinností zaměstnanců (sociálních pracovníků) těchto orgánů je především dodržování povinností uvedených v § 64 ZoPvHN – například ochrana práv a zájmů osob nacházejících se v hmotné nouzi, poskytování patřičných informací o možných postupech řešení jejich situace a jejich aktivní účast na řešení, tedy k jejich vedení k vlastní odpovědnosti. Taktéž aktivní vyhledávání osob ohrožených hmotnou nouzí nebo osob, které se v hmotné nouzi již ocitli.¹³

4.4 Okruh oprávněných osob

Okruh oprávněných osob pro účely nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi představuje taxativní výčet osob obsažený v § 5 ZoPvHN¹⁴. Klíčovým se od 1. ledna 2012 stal institut bydliště. Právní definici platnou i pro ostatní dávkové systémy nalezneme v § 5 odst. 6 ZoPvHN: „Osoba má bydliště na území České republiky, zejména pokud se zde dlouhodobě zdržuje, vykonává zde výdělečnou činnost, žije zde s rodinou, plní zde povinnou školní docházku nebo se zde soustavně připravuje na budoucí povolání, popřípadě existují jiné významné důvody, zájmy či aktivity, jejichž vzájemná souvislost dokládá sepětí této osoby s Českou republikou“.

Z výše uvedeného ustanovení je zřejmé, že bydlištěm se rozumí místo, kde se soustředí zájmy osoby. Z tohoto pohledu se jedná o faktické bydliště, a proto je nutné rozlišovat mezi hlášením k trvalému pobytu, který plní funkci pouze evidenční a tudíž o skutečném bydlišti nic nevyovídá.

¹² § 7 ZoPvHN – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

¹³ § 64 ZoPvHN - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

¹⁴ § 5 ZoPvHN - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

4.5 Osoby v hmotné nouzi

V zákoně o pomoci v hmotné nouzi nalezneme jak pozitivní¹⁵, tak negativní vymezení osob v hmotné nouzi. Rozhodujícími kritérii pro určení stavu hmotné nouze jsou příjmy a celkové sociální a majetkové poměry osoby nebo osob společně posuzovaných. Pozitivní vymezení osob v hmotné nouzi je specifické pro každý jednotlivý typ dávky poskytované ze systému pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc).

Za osoby v hmotné nouzi se dle § 3 ZoPvHN nepovažují osoby, které

- ⇒ nejsou v pracovním poměru ani nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost a nejsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání (výjimky stanoví § 3 odst. 1 písm. a) ZoPvHN)¹⁶
- ⇒ jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání, ale odmítly výkon krátkodobého zaměstnání nebo účast v programu zaměřeného na zaměstnanost (rekvalifikační a motivační kurzy)
- ⇒ neprojevují snahu o zvýšení příjmu vlastním přičiněním
- ⇒ jsou osobami samostatně výdělečně činnými, ale kterým nevzniká v době nemoci nárok na nemocenské dávky z důvodu neúčasti v systému nemocenského pojištění
- ⇒ řádně neplní povinnosti zákonného zástupce v souvislosti s povinnou školní docházkou a je jim za toto uložena sankce
- ⇒ nastoupily k výkonu trestu odnětí svobody, k výkonu zabezpečovací detence
- ⇒ nemají nárok na nemocenské z důvodu vzniku úmyslné pracovní neschopnosti nebo pracovní neschopnosti vzniklé v důsledku účasti ve rvačce, v důsledku opilosti nebo užití omamných látek, též při spáchání úmyslného trestného činu.

4.6 Společně posuzované osoby

Okruh společně posuzovaných osob pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi je upraven v zákoně o životním a existenčním minimu¹⁷. Společně se posuzují rodiče a nezletilé nezaopatřené děti, manželé či partneři, rodiče a zaopatřené nezletilé děti, zletilé děti v případě,

¹⁵ § 2 ZoPvHN – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

¹⁶ § 3 odst. 1 písm. a) ZoPvHN - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

¹⁷ § 4 odst. 1 ZoŽEM - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

kdy společně s rodiči užívají byt a nejsou společně posuzovány s jinými osobami (s manželem, s partnerem, s osobami, se kterými užívají společně byt) a společně se též posuzují i jiné osoby společně užívající byt.

4.7 Rozhodné období

Rozhodné období upravuje § 10 ZoPvHN¹⁸, kdy je rozlišováno mezi aktuálním kalendářním měsícem a měsícem předcházejícím aktuálnímu kalendářnímu měsíci. Rozhodné období se liší v měsíci podání žádosti a v průběhu poskytování opakovaných dávek. V případě podání žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi se aktuálním kalendářním měsícem rozumí kalendářní měsíc, ve kterém byla žádost podána.

V průběhu poskytování opakovaných dávek je aktuálním kalendářním měsícem kalendářní měsíc, pro který se posuzuje splnění podmínek nároku na dávku a stanovuje se aktuální výše dávky.

4.8 Příjem a podstatný pokles příjmu

Pro případ posuzování příjmů se pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi za započitatelné příjmy považují příjmy uvedené v § 7 ZoŽEM¹⁹. Způsob započítávání příjmů z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti upravuje § 8 ZoŽEM²⁰.

Minimální fiktivní příjem z podnikání a ze samostatné výdělečné činnosti se v případech vykazování příliš nízkého příjmu stanovuje ve výši 50% měsíční průměrné mzdy v národním hospodářství za předchozí kalendářní rok (vyhlašuje MPSV sdělením ve Sbírce zákonů). Uvedené příjmy se započítávají jako tzv. čisté příjmy, tzn., že se jedná o příjmy po odpočtu výdajů, které byly nezbytné k jejich dosažení nebo udržení, rovněž po odpočtu daně z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení, zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Započitatelné příjmy podle zákona o pomoci v hmotné nouzi jsou rozděleny do tří skupin. První dvě skupiny upřednostňují příjmy související s pracovní činností, neboť mají motivační charakter.

¹⁸ § 10 ZoPvHN – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

¹⁹ § 7 ZoŽEM - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

²⁰ § 8 ZoŽEM - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

Pro posouzení stavu hmotné nouze a vyhodnocení výše příslušné dávky se za příjem považuje:

- ⇒ 70% příjmu ze závislé činnosti a funkčních požitků uvedených v zákoně o daních z příjmů, a to po odpočtu daně z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, a ze mzdových nároků vyplácených úřadem práce podle zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů
- ⇒ 80% příjmu z náhrady mzdy (platu) po dobu prvních 14 dnů dočasné pracovní neschopnosti a z dávky nemocenského pojištění a z podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci
- ⇒ 100% ostatních započítatelných příjmů podle zákona o životním a existenčním minimu (například výživné, příspěvek na výživu rozvedeného manžela a neprovdané matky, starobní a invalidní důchody, dávky státní sociální podpory – rodičovský příspěvek, přídavek na dítě apod.)

Termínem podstatného poklesu příjmu se rozumí snížení nebo ztráta příjmu z výdělečné činnosti, ukončení výplaty podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci a ukončení výplaty rodičovského příspěvku. Metodický pokyn doporučuje snížení příjmu alespoň v řádu 1 000 Kč. Tato skutečnost má vliv na určení rozhodného období, za které jsou při podání žádosti zjišťovány příjmy pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi.

4.9 Částky živobytí

Životní minimum představuje „*minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb*“²¹. Částky živobytí jsou upraveny pro jednotlivé skupiny osob zákonem o životním a existenčním minimu.

²¹ § 1 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Částka životního minima k 1.1.2014 činí:²²

- ⇒ u jednotlivce 3 410 Kč
- ⇒ u osoby posuzované první v pořadí 3 140 Kč
- ⇒ u osoby posuzované druhé nebo další v pořadí, za předpokladu, že je starší 15-ti let a není nezaopatřeným dítětem 2 830 Kč
- ⇒ u nezaopatřeného dítěte ve věku od 15 do 26 let 2 450 Kč
- ⇒ u nezaopatřeného dítěte ve věku od 6 do 15 let 2 140 Kč
- ⇒ u nezaopatřeného dítěte mladšího šesti let 1 740 Kč.

Životní minimum společně posuzovaných osob je stanoveno součtem částek živobytí jednotlivých osob.

Ke zvýšení částky životního minima může dojít s ohledem na nezbytnost dietního stravování²³.

Existenčním minimem rozumíme „*minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití*“²⁴. Jeho výše je dána měsíční částkou 2 200 Kč.

Použití částky existenčního minima není možné u poživatelů starobních důchodů, u osob invalidních ve třetím stupni, u nezaopatřených dětí a u osob starších 68 let.

Částka životního minima ani existenčního minima nezohledňuje nezbytné náklady na bydlení. K tomuto účelu slouží dávka pomoci v hmotné nouzi – doplatek na bydlení.

Aktuální výši těchto částek může vláda zvýšit nařízením vždy v termínu od 1. ledna s ohledem na příslušný index spotřebitelských cen, který je zjišťován z údajů Českého statistického úřadu.

4.10 Řízení o dávkách

Řízení o dávkách pomoci v hmotné nouzi je správní řízení vedené písemnou formou. Právní úprava tohoto řízení je obsažena v hlavě III zákona o pomoci v hmotné nouzi²⁵ a za dodržení zásady „*lex specialis derogat legi generali*“ též v zákoně č. 500/2004 Sb., správní řád.

²² § 3 odst. 2 a 3 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

²³ upravuje vyhláška MPSV č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi

²⁴ § 1 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

²⁵ hlava III zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi v platném znění – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

Účastníkem řízení je příslušný správní orgán, tedy orgán pomoci v hmotné nouzi a žadatel o dávku. V případě řízení o přeplatku na dávce se za účastníky řízení též považují osoby společně posuzované se žadatelem nebo příjemcem dávky.

Řízení o přiznání dávky je zahájeno okamžikem podání písemné žádosti osoby věcně a místně příslušnému orgánu pomoci v hmotné nouzi. Řízení týkající se změny výše již přiznané dávky, odnětí nebo zastavení výplaty je zahajováno na návrh příjemce nebo na návrh zvláštního příjemce či osoby společně posuzované a v neposlední řadě též z moci úřední. Náležitosti příslušné žádosti jsou obecně upraveny v § 37 odst. 2 správního řádu²⁶, konkrétněji pak v § 72 ZoPvHN²⁷.

Řízení je ukončeno vydáním rozhodnutí v případech, kdy dávka nebyla přiznána, byla odejmuta, byla snížena nebo kdy výplata dávky byla zastavena či vznikl přeplatek na dávce. Rozhodnutí je také vydáváno v dalších zákonem uznaných případech na základě § 75 písm. f) až i) ZoPvHN²⁸.

Doručování rozhodnutí se řídí ustanovením § 72 správního řádu, kdy je účastníkovi řízení rozhodnutí oznámeno doručením písemného vyhotovení do vlastních rukou. V okamžiku, kdy řízení končí ve prospěch žadatele o dávku, je příslušný orgán povinen tuto skutečnost sdělit prostřednictvím doručení písemného oznámení o dávce a její výši.

Proti tomuto oznámení je žadatel oprávněn podat písemné námitky k orgánu prvního stupně, který v dané věci rozhodl, a to ve lhůtě 15 dnů ode dne výplaty dávky po jejím přiznání. Tento orgán pomoci v hmotné nouzi vydá vůči uplatněným písemným námitkám rozhodnutí. Povinností orgánu pomoci v hmotné nouzi je vydat rozhodnutí bezodkladně, nejpozději však do 30 dnů od zahájení řízení. Tato lhůta může být dle zákona (správního řádu) prodloužena až o dalších 30 dnů, a to zejména v případech nezbytného předvolání účastníka řízení apod²⁹.

Proti rozhodnutím vydaných krajskými pobočkami Úřadu práce, které rozhodují jako orgány pomoci v hmotné nouzi prvního stupně lze ve lhůtě 15 dnů od doručení podat odvolání prostřednictvím tohoto orgánu k Ministerstvu práce a sociálních věcí. Následnou možností je podání návrhu na soudní projednání věci v rámci správního soudnictví u místně příslušného

²⁶ § 37 odst. 2 SŘ – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

²⁷ viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou – poznámka 25

²⁸ viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou – poznámka 25

²⁹ § 71 odst. 3 SŘ - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

krajského soudu. Dále se lze prostřednictvím kasační stížnosti domáhat zrušení pravomocného rozhodnutí krajského soudu Nejvyšším správním soudem.

4.11 Dávky pomoci v hmotné nouzi

Jednotlivé typy dávek pomoci v hmotné nouzi jsou upraveny v části třetí zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Do systému těchto dávek patří:

- ⇒ **příspěvek na živobytí** (hlava I ZoPvHN)
- ⇒ **doplatek na bydlení** (hlava II ZoPvHn)
- ⇒ **mimořádná okamžitá pomoc** (hlava III ZoPvHN)

4.11.1 Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí představuje základní opakující se dávku pomoci v hmotné nouzi, která je vyplácena státem v pravidelných měsíčních lhůtách v kalendářním měsíci, za který náleží. Existují dvě formy výplaty této dávky: peněžitá a věcná, případně kombinace obou variant. Věcné formy se zpravidla využívá v situacích, kdy je zjevné, že by ji příjemce nevyužíval k účelu, ke kterému je určena.

Příspěvek na živobytí je primárně určen k řešení nedostatečného příjmu jednotlivce nebo společně posuzovaných osob.

Okruh společně posuzovaných osob upravuje zákon o životním a existenčním minimu³⁰. Nutnou podmínkou pro společné posuzování je společné užívání bytu, výjimku tvoří manželé a registrovaní partneři, neboť jejich společné posuzování není vázáno společným užíváním bytu a to na základě jejich vzájemné vyživovací povinnosti. Společně posuzované jsou i osoby přechodně se zdržující mimo byt, který užívají (například soustavná příprava na výkon povolání nebo zdravotní a pracovní důvody).

Orgán pomoci v hmotné nouzi je nadán pravomocí v případech hodných zvláštního zřetele některou ze společně posuzovaných osob z daného okruhu vyloučit. Toto se však děje pouze na žádost žadatele o dávku a na základě objektivně prokázaných skutečností.

³⁰ § 4 odst. 1 ZoŽEM – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou – poznámka 17

Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě tehdy, jestliže její příjem, eventuelně příjem společně posuzovaných osob, nedosahuje, po odečtení přiměřených nákladů na bydlení, částky živobytí. K možnosti zvýšení příjmu se přihlíží s ohledem na věk, zdravotní stav nebo s ohledem na jiné vážné důvody.

Výše příspěvku na živobytí za kalendářní měsíc je dána rozdílem mezi částkou živobytí jednotlivce nebo společně posuzovaných osob a příjmem jednotlivce či společně posuzovaných osob. Minimální výše příspěvku činí 50 Kč, a to i tehdy, kdy je vypočtená částka nižší.

Pro účely stanovení příspěvku na živobytí se vychází z příjmu po odečtení přiměřených nákladů na bydlení. Přiměřenými náklady na bydlení jsou odůvodněné náklady na bydlení, nejvýše do 30 % příjmu, v hlavním městě Praze do výše 35 % příjmu osoby nebo osob společně posuzovaných.

Jedním z kritérií při posuzování nároku na příspěvek na živobytí je zjišťování, zda osoba či s ní společně posuzované osoby mají možnost zvýšit si příjem vlastním přičiněním. V rámci tohoto se rozlišují dva způsoby zvýšení – zvýšení řádným uplatněním nároků a pohledávek a zvýšení prodejem nebo jiným využitím majetku.

V tomto smyslu nároky a pohledávkami rozumíme nároky na dávky nemocenského pojištění, důchodového pojištění, dávky státní sociální podpory, nároky na výživné a příspěvek na výživu, nároky z pracovních nebo obdobných vztahů, nárok na podporu v nezaměstnanosti a podporu při rekvalifikaci, mzdové nároky při platební neschopnosti zaměstnavatele a nároky z jiných pohledávek.

V případě, kdy osoba žádné nároky ani pohledávky nemá či je všechny prokazatelně uplatnila, dochází ke zvýšení její částky živobytí o polovinu částky rozdílu mezi životním a existenčním minimem. Nutnou podmínkou je řádné uplatnění nároků a pohledávek do tří kalendářních měsíců pobírání příspěvku na živobytí, v opačném případě osoba není považována za osobu v hmotné nouzi.

Prodej nebo jiné využití majetku není orgánem pomoci v hmotné nouzi vyžadováno v případech, kdy je nemovitost (byt) využíván k trvalému bydlení, dochází-li k využívání prostředků zdravotnické techniky a zvláštních pomůcek osob s těžkým zdravotním

postižením, k využívání motorového vozidla k výdělečné činnosti, příp. k dopravě do školy či zaměstnání a dále tehdy, přispívá-li majetek k pracovnímu uplatnění osob. Vypovězení uzavřeného penzijního připojištění se státním příspěvkem tomuto taktéž nepodléhá, jelikož se jedná o produkt určený k zabezpečení ve stáří, tedy do doby budoucí.

K výše uvedeným možnostem využití majetku se přihlíží po uplynutí tří měsíců, za které byla dávka vyplacena. Výjimku tvoří příjem z uzavřeného stavebního spoření, který se posuzuje až po uplynutí šesti měsíců, za které byla dávka vyplacena.

Předchozí výčet skutečností ovlivňuje opět výši částky živobytí osoby, obdobně jako u hodnocení možnosti uplatnění nároků a pohledávek. Dochází tedy ke zvýšení částky živobytí, a to o polovinu částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem u osoby, která majetek nemá nebo má, ale není možné ho využít ke zvýšení příjmu anebo osoba majetek má a ke zvýšení příjmu jej využívá. Není-li majetek využíván v průběhu tří měsíců pobírání příspěvku na živobytí, má se za to, že osoba není osobou v hmotné nouzi.

4.11.2 Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení lze označit jako komplementární typ dávky pomoci v hmotné nouzi poskytované ve vztahu k příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Jedná se o opakující se dávku vyplácenou v kalendářním měsíci, za který náleží.

Doplatek na bydlení je dávkou, která je nastavena tak, aby spolu s vlastními příjmy jednotlivce, popř. společně posuzovaných osob a příspěvkem na bydlení, po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (nájemné, služby spojené s užíváním bytu, energie), zůstala osobě či osobám společně posuzovaným částka živobytí.

Nárok na tuto dávku vzniká vlastníkovi nebo nájemci bytu, za předpokladu, že užívá byt v obci, ve které je hlášen k trvalému pobytu. Dalším podmínkou ke vzniku nároku je získání nároku na příspěvek na živobytí. Není-li příspěvek na živobytí poskytován, činí částka živobytí osoby její existenční minimum, v případě společně posuzovaných osob se jedná o součet částek existenčního minima zaopatřených osob, včetně součtu částek životního minima nezaopatřených dětí.

S ohledem na případy hodné zvláštního zřetele může orgán pomoci v hmotné nouzi rozhodnout o výjimkách, které se týkají užívání jiné než nájemní formy bydlení, rovněž ubytování v domovech pro seniory, v domovech pro osoby se zdravotním postižením, v domovech se zvláštním režimem a chráněném bydlení anebo nesplnění podmínky hlášení k trvalému pobytu.

Podmínky nároku na doplatek na bydlení nemusí být plněny nezletilým nezaopatřeným dítětem, které se nachází v plném přímém zaopatření ústavu nebo v náhradní rodinné péči, na které přešlo vlastnictví nebo nájem bytu a nemá dostatečné prostředky k úhradě odůvodněných nákladů na bydlení.

Výše doplatku na bydlení je určena rozdílem mezi částkou odůvodněných nákladů připadajících na aktuální kalendářní měsíc, která je snížena o příspěvek na bydlení za předchozí kalendářní měsíc a částkou, o kterou příjem osoby (osob společně posuzovaných) včetně příspěvku na živobytí převyšuje částku živobytí osoby (osob společně posuzovaných). Minimální výše příspěvku činí 50 Kč, a to i tehdy, kdy je vypočtená částka nižší.

Zákon stanovuje maximální možnou dobu poskytování doplatku na bydlení, a to v délce 84 kalendářních měsíců v období deseti kalendářních let. Tato podmínka nemusí být splněna jde-li o byt užívaný osobou zdravotně postiženou, které byl poskytnut příspěvek na úpravu tohoto bytu. Rovněž jde-li o byt zvláštního určení, jehož zvláštní úprava je podmíněna zdravotním stavem osoby, která byt užívá a byty užívané výlučně osobami staršími 70-ti let.

4.11.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádná okamžitá pomoc je poslední dávkou systému pomoci v hmotné nouzi. Jedná se o jednorázovou dávku, jejímž prostřednictvím se poskytuje pomoc osobě v situaci mimořádného a vážného charakteru, která vyžaduje bezprostřední poskytnutí pomoci. Může být poskytnuta peněžitou nebo věcnou formou, v úvahu připadá také kombinace obou forem. Je vyplácena bezodkladně, nárok vzniká dnem přiznání dávky příslušným orgánem pomoci v hmotné nouzi osobě uznané za osobu v hmotné nouzi.

Zákonem o pomoci v hmotné nouzi je definováno šest mimořádných situací:
(částky jsou podle stavu k 1.1.2014)

- 1. Mimořádná okamžitá pomoc, kdy osobě hrozí vážná újma na zdraví**
je určena osobě, která nesplňuje podmínky hmotné nouze pro opakované dávky, ale z důvodu nedostatku finančních prostředků je ohrožena vážnou újmu na zdraví. V tomto případě je dávka poskytována do výše existenčního minima, u nezaopatřených dětí do výše životního minima. Pro uvedený účel se společně posuzované osoby společně neposuzují. Zda může dojít k vážné újmě na zdraví je zjišťováno v rámci sociální práce.
- 2. Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu stížení osoby mimořádnou událostí, nárok**
vzniká osobě, která je uznána osobou v hmotné nouzi, neboť ji postihla vážná mimořádná událost (požár, povodeň, vichřice, zemětřesení apod.) a její celkové sociální a majetkové poměry jí neumožňují překonat vzniklou nepříznivou situaci vlastními silami. Pro tento účel se osoba posuzuje společně s dalšími případnými společně posuzovanými osobami. Výše se stanoví s ohledem na majetkové poměry a příjmovou situaci osoby až do patnáctinásobku částky životního minima jednotlivce (51.150 Kč).
- 3. Mimořádná okamžitá pomoc pro osobu, která nemá dostatečné prostředky k úhradě jednorázového výdaje, nárok na tuto pomoc má osoba, která byla uznána**
za osobu v hmotné nouzi, jelikož nemá s ohledem na příjmy a celkové sociální a majetkové poměry dostatečné prostředky na úhradu nezbytného jednorázového výdaje, který je spojen především se zaplacením správního poplatku při ztrátě osobních dokladů nebo dokladů nezbytných k přijetí do zaměstnání, eventuelně k úhradě jízdného, dojde-li ke ztrátě peněžních prostředků. V tomto případě je osoba posuzována samostatně. Výše tohoto druhu pomoci může být stanovena až do výše jednorázového výdaje. Při stanovení výše dávky je možné využití správního uvážení.
- 4. Mimořádná okamžitá pomoc, kdy osoba nemá dostatečné prostředky na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby, je určena osobě uznané za osobu v hmotné nouzi, protože nemá**
vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům prostředky

k úhradě nákladů spojených s pořízením, popř. opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby. Pro tuto situaci se využívá okruhu společně posuzovaných osob. Výše je stanovena až do výše konkrétního prokázaného výdaje. O tuto dávku je možné žádat opakovaně, za předpokladu, že v kalendářním roce není překročen desetinásobek životního minima jednotlivce (34.100 Kč).

5. **Mimořádná okamžitá pomoc, kdy osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí**, náleží osobám, jejichž příjmy a celkové sociální a majetkové poměry neumožňují úhradu odůvodněných nákladů spojených se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a taktéž slouží k úhradě nákladů spojených například s odbornou poradenskou pomocí, dětským psychologem, mediátorem či střediskem výchovné péče, za předpokladu, že jsou tyto uvedené služby zpoplatněny. V případě poskytování mimořádné okamžité pomoci pro účely odborné poradenské činnosti, má orgán pomoci v hmotné nouzi oprávnění vyžádat si potřebné informace od orgánů SPOD. Pro tyto účely jsou osoby posuzovány společně. Dávka může být poskytnuta až do výše těchto nákladů, za podmínky, že součet těchto dávek v rámci kalendářního roku nepřekročí desetinásobek životního minima jednotlivce (34.100 Kč).

6. **Mimořádná okamžitá pomoc, kdy je osoba ohrožena sociálním vyloučením**, náleží osobě uznané za osobu v hmotné nouzi, jelikož v daném čase a s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a na nedostatek finančních prostředků není schopna úspěšně řešit svoji situaci a v důsledku tohoto, je ohrožena sociálním vyloučením. Týká se zpravidla osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu vazby či osob po ukončení léčby chorobných závislostí, příp. osob propuštěných ze školského zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti. Pro vznik nároku se osoba posuzuje samostatně. V těchto případech je možné poskytnout dávku až do výše 1.000 Kč, za přihlédnutí k prostředkům, které osoba obdrží při propuštění. Součet mimořádné okamžité pomoci v jednom kalendářním roce nesmí překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce (13.640 Kč).

5 Soudní judikatura

V této části věnované soudní judikatuře se zaměřím na některá z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, která se týkají poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi s ohledem na okruh společně posuzovaných osob.

Z mého vlastního pohledu se okruh společně posuzovaných osob, tak jak jej vymezuje zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu³¹, jeví jako poměrně problematická část této právní úpravy, a to zejména ve vztahu k přiznání či nepřiznání těchto dávek.

Prvním z rozhodnutí je rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30.11.2012, čj. 4 Ads 2/2012 – 18³², kterým tento soud vyjádřil právní názor k otázce přiznání dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvku na živobytí) a k povinnosti tuto přijatou dávku vrátit v důsledku poskytnutí nepravdivého údaje orgánu pomoci v hmotné nouzi žadatelem o dávku, potažmo příjemcem dávky.

Podstata tohoto soudního sporu spočívala v otázce okruhu společně posuzovaných osob, tedy v aplikaci tohoto zákonného ustanovení, které bezprostředně ovlivňuje vznik nároku na dávku – příspěvku na živobytí.

Z rozhodnutí vyplývá, že okruh společně posuzovaných osob tvořil žadatel o dávku – nezaměstnaný pan M. D. a jeho matka – poživatelka starobního důchodu. Z dokazování prováděného příslušnými správními orgány též vyplývá, že výše uvedené osoby společně užívaly byt, jehož majitelkou byla matka žadatele.

Osobně se domnívám, že patrně s ohledem na výši matčina příjmu (starobní důchod) si byl žadatel vědom toho, že v případě, kdy budou s jeho matkou osobami společně posuzovanými, nevznikne mu nárok na dávku. Usuzuji tedy, že v důsledku tohoto se uchýlil k vědomému uvedení nepravdivých údajů do žádosti o přiznání dávky, kde uváděl, že trvalé bydliště má na adrese matčina bytu, avšak tento byt neužívá, neboť je osobou bez přístřeší.

Orgánem pomoci v hmotné nouzi byla jeho žádost vyhodnocena jako opodstatněná, příspěvek na živobytí mu byl přiznán ve výši 3.126 Kč (částka živobytí jednotlivce dle platné právní úpravy v době vzniku nároku – rok 2007).

V průběhu poskytování příspěvku na živobytí byl opakovaně orgánem pomoci v hmotné nouzi vyzýván k předložení skutečností týkajících se jeho bytové otázky. Při ústních

³¹ § 4 odst. 1 ZoŽEM – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou – poznámka 17

³² rozsudek NSS ze dne 30.11.2012, čj. 4 Ads 2/2012-18 (nssoud.cz)

jednáních stále uváděl, že se jeho situace nezměnila, nadále je osobou bez přístřeší, občas pobývá „po kamarádech“ a tudíž žádné doklady týkající se nákladů na bydlení nemůže doložit. Z tohoto lze dovozovat, že příjemce dávky nesplnil svou zákonem uloženou povinnost, tedy povinnost prokázat skutečnost, že neužívá byt, ve kterém je hlášen k trvalému pobytu a fakticky využívá jinou formu bydlení³³.

Orgánem pomoci v hmotné nouzi byla v této věci zahájena opakovaná sociální šetření za účelem zjištění, zda se M.D. v místě trvalého bydliště zdržuje či nikoliv. Klíčovou se stala výpověď předsedkyně Společenství vlastníků jednotek, která uvedla, že dotyčná osoba užívá předmětný byt, poskytla také jí adresované přípisys, ze kterých vyplývá, že příjemce dávky měl přímý zájem na užívání bytu (přípisys ohledně společného satelitního přijímače, využití společných sklepních prostor), dále předložila též doklad o vyúčtování služeb spojených s užíváním bytu, ze kterého je patrné, že vyúčtování bylo provedeno pro 2 osoby. Správní orgán také oslovil sousedy, kteří zpravidla uváděli, „že dotyčného vídají zhruba dvakrát až třikrát do měsíce, ale zda v bytě bydlí nejsou schopni říci“. Orgánu pomoci v hmotné nouzi se však nepodařilo provést sociální šetření přímo v předmětném bytě, neboť na zvonění nikdo nikdy nereagoval a neumožnil tak vstup do bytu.

A proto bylo rozhodnuto o zastavení výplaty dávky, neboť příslušný správní orgán měl důvodné podezření, že příjemcem uváděné skutečnosti se nezakládají na pravdě. Současně byl M.D. vyzván k doložení požadovaných dokladů. Ten opět tvrdil, že fakticky žádný byt neužívá, je osobou bez přístřeší a nemůže žádné doklady doložit. Na základě těchto zjištění bylo rozhodnuto o odejmutí příspěvku na živobytí.

Později bylo taktéž zahájeno řízení ve věci přeplatku na dávce. K tomuto se M.D. opět vyjádřil v tom smyslu, že s matkou byt nesdílí a tuto skutečnost se snažil vždy podle svých možností prokazovat. Na základě tohoto bylo vydáno rozhodnutí o přeplatku s povinností vrátit přeplatek na příspěvku na živobytí, a to ve výši 50.230 Kč za období poskytování od března 2007 až do září 2008.

Proti tomuto rozhodnutí správního orgánu prvního stupně podal M.D. odvolání ke krajskému úřadu. Ten však odvolání zamítl. V souvislosti s nesouhlasným rozhodnutím krajského úřadu se M.D. jako žalobce obrátil na krajský soud.

Krajský soud rozhodnutí správních orgánů zrušil, věc vrátil k dalšímu řízení a žalovanému uložil povinnost zaplatit náklady řízení ve výši 10.146 Kč k rukám zástupce žalobce. Krajský soud se neztotožnil se závěrem správních orgánů, že žalobce užíval byt společně se svou

³³ § 49 ZoPvHN – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

matkou. Ve svém rozsudku uvedl, že správní orgány učinily závěr, že se žalobce v místě trvalého pobytu zdržuje na základě sdělení adresovaných předsedkyni SVJ, kde žalobce vystupoval jako spoluvlastník bytu, z písemností dokladujících to, že žalobce není odhlášen ze služeb spojených s užíváním bytu, z vyúčtování, kde je žalobce uveden jako spolubydlící a v neposlední řadě též z výpovědí svědků – sousedů a předsedkyně SVJ. Závěrem krajský soud konstatoval, že správní orgány dostatečně neprokázaly skutečnost, že žalobce předmětný byt užívá, neboť pro posouzení této otázky není rozhodující to, že nebyl formálně odhlášen ze služeb spojených s užíváním bytu, nýbrž je rozhodné prokázání skutečnosti, zda fakticky za období od března 2007 až do září 2008 společně se svou matkou užíval předmětný byt.

Proti rozsudku krajského soudu podalo Ministerstvo práce a sociálních věcí kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Ten kasační stížnost označil jako důvodnou a v odůvodnění jím vydaného rozsudku konstatoval, že krajský soud pochybil, když uvedené důkazy nezhodnotil ve vzájemné souvislosti a kladl příliš velký důraz na tvrzení žalobce, že byt své matky neužíval. Naopak správní orgány celou věc posoudily správně – vycházely z dostatečně zjištěného skutečného stavu věci a náležitým způsobem zhodnotily získané důkazy k prokázání závěru o povinnosti pana M.D. vrátit přeplatek na dávce, neboť ten dosáhl příznání dávky na základě nepravdivého údaje³⁴.

Nejvyšší správní soud se tedy neztotožnil s názorem krajského soudu, že závěr správních orgánů, kdy pan M.D. je společně posuzovanou osobou se svou matkou, nemá oporu v provedeném dokazování. Krajský soud věc nesprávně právně posoudil a proto Nejvyšší správní soud napadený rozsudek krajského soudu zrušil, vrátil věc tomuto soudu k dalšímu řízení, přičemž ho při rozhodování zavázal svým právním názorem.

Jako druhé rozhodnutí uvedu rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. listopadu 2011, čj. 3 Ads 154/2011³⁵.

V této věci bylo sporným bodem to, zda byl správně stanoven okruh společně posuzovaných osob.

Jak vyplynulo ze spisové dokumentace vedené orgánem pomoci v hmotné nouzi, okruh společně posuzovaných tvořila stěžovatelka a její rodiče (poživatelé důchodových dávek)³⁶. S tímto však sama stěžovatelka nesouhlasila.

³⁴ § 51 odst. 1 ZoPvHN – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

³⁵ rozsudek NSS ze dne 30.11.2011, čj. 3 Ads 154/2011 (nssoud.cz)

³⁶ § 4 odst. 1 písm. c) bod 2., zákona o životním a existenčním minimu

V konečné fázi Nejvyšší správní soud uvedl, že toto ustanovení obsahově navazuje na institut vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi³⁷, která trvá tak dlouho, dokud děti nejsou schopny se samy žít³⁸. Dále zmínil, že za určitých podmínek, zejména v nepříznivých sociálních situacích, se vyživovací povinnost rodičů k dětem obnovuje i ve vztahu ke zletilému dítěti. Stěžovatelce tak v důsledku tohoto nevznikl nárok na dávku pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí.

³⁷ § 910 ObčZ – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

³⁸ § 911 ObčZ – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

6 Návrhy de lege ferenda: změna okruhu společně posuzovaných osob

V této části se zaměřím na možné návrhy, které se týkají změny zákona o životním a existenčním minimu, konkrétně ustanovení upravující okruh společně posuzovaných osob pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi (§ 4 ZoŽEM).

Dle tohoto ustanovení „*se společně pro účely tohoto zákona, není-li dále stanoveno jinak, posuzují*

- a) *rodiče a nezletilé nezaopatřené děti,*
- b) *manželé nebo partneři podle zvláštního právního předpisu; za partnera se pro účely tohoto zákona považuje také partner, se kterým občan členského státu Evropské unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů jiného členského státu Evropské unie, pokud tyto právní předpisy upravují vzájemnou vyživovací povinnost mezi partnery*
- c) *rodiče a*
 1. *nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené,*
 2. *zletilé děti,**pokud tyto děti společně s rodiči užívají byt a nejsou společně posuzovány s jinými osobami podle písmene b) nebo d),*
- d) *jiné osoby, které společně užívají byt, s výjimkou osob, které písemně prohlásí, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby“*

Toto ustanovení obsahuje taxativní výčet osob společně posuzovaných, což vylučuje aplikaci objektivně zjištěných skutečností v rámci sociálního šetření v konečném zohlednění při vyhodnocení nároku na dávku, bez ohledu na individuální charakter jednotlivých případů.

Jak již bylo zmíněno v předchozí části, kdy Nejvyšší správní soud uvedl, že ustanovení § 4 odst. 1 písm. a) až c) ZoŽEM, se odvíjí od vzájemné vyživovací povinnosti upravené zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tento právní předpis v § 910³⁹ upravuje vzájemnou vyživovací povinnost mezi předky a potomky a v § 697⁴⁰ vzájemnou vyživovací povinnost mezi manžely. Ovšem pro jiné osoby bez příbuzenského vztahu, které společně užívají byt, žádný právní předpis vzájemnou vyživovací povinnost nevymezuje, přesto jsou

³⁹ § 910 ObčZ – viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou – poznámka 37

⁴⁰ § 697 ObčZ - viz Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

však pro účely dávek hmotné nouze posuzovány společně. Jako diskriminační se toto jeví v okamžiku, kdy jedna z těchto osob nemá vlastní příjmy a z důvodu vyšších příjmů osoby druhé, tj. osoby společně posuzované, nemá osoba bez příjmu nárok na příspěvek na živobytí, a to s odkazem na zákonem vymezený okruh společně posuzovaných osob. V podstatě tak vzniká mezi těmito osobami též „vzájemná vyživovací povinnost“.

Podle mého názoru by se jako účelná jevila změna § 4 odst. 1 písm d) ZoŽEM, kdy by osoby jiné, které společně užívají byt, nebyly považovány za osoby společně posuzované a pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi by byly posuzovány jednotlivě s tím, že odůvodněné náklady na bydlení by byly pro každou osobu užívající předmětný byt započítávány ve vyšší alikvotního podílu celkových odůvodněných nákladů na bydlení.

Jako další problematický bod spatřuji ustanovení § 4 odst. 1 písm. c) bod 2. ZoŽEM, kdy jsou společně posuzování rodiče a zletilé děti, které společně s rodiči užívají byt a nejsou posuzovány s jinými osobami.

Případná změna by se mohla týkat osob, které ukončily přípravu na výkon budoucího povolání a v daném okamžiku nemají možnost nalézt uplatnění na trhu práce a jsou nuceni nadále setrvávat ve společné domácnosti spolu s rodiči. Domnívám se, že by bylo vhodné tyto zletilé děti například po dobu šesti měsíců pro účely příspěvku na živobytí posuzovat samostatně, čímž by jim byla dána příležitost vyvíjet vlastní aktivitu vedoucí k osamostatnění se, získaly by možnost hospodařit s vlastními finančními prostředky a pravděpodobně by také toto opatření mohlo vést ke zvýšení jejich finanční gramotnosti.

Změna by mohla být provedena také v případě společného posuzování rodičů a zletilého dítěte, kdy rodiče jsou příjemci důchodových dávek. Osobně si myslím, že je-li někdo příjemcem některého z typů důchodových dávek, tak se ocitá v relativně slabším postavení ve vztahu k možnostem ovlivnění výše jeho příjmu, neboť se potýká s určitým „znevýhodněním“ z důvodu věku nebo zdravotního postižení. V takových případech pak lze narazit na jisté morální hledisko, kdy ustavením takového okruhu osob je „znevýhodněná“ osoba, jenž příjem má, povinna vyživovat osobu bez příjmu.

Zde by se mi jevílo jako účelné, kdyby zákon vymezil výjimku v okruhu společně posuzovaných osob za situace, kdy jsou rodiče poživateli důchodových dávek a dítě by bylo posuzováno jako jednatel, kterému by vznikl nárok na příspěvek na živobytí, za dodržení podmínky povinnosti k úhradě poměrné části nákladů na bydlení.

Určitá diskriminující tendence se vyskytuje také v případech neúplných rodin, ve kterých žijí již zletilé děti. Jednomu z rodičů, okamžikem dosažení zletilosti a vzniku zaopatřenosti dítěte, zaniká vůči tomuto dítěti vyživovací povinnost. Naopak rodiči, se kterým toto zletilé a zaopatřené dítě žije ve společné domácnosti prakticky vyživovací povinnosti, vůči jeho osobě, nezaniká. Pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi vytvářejí okruh společně posuzovaných osob. V případě dostatečných příjmů tohoto rodiče, nárok na příspěvek na živobytí nevzniká a rodič je nadále povinen dítě vyživovat.

I zde se domnívám, že by bylo vhodné tyto děti pro účely příspěvku na živobytí posuzovat po dobu šesti měsíců samostatně. Lhůtu šesti měsíců považuji za dostatečný časový úsek, který by mohl vést k motivaci na osamostatnění se. V opačném případě, tedy za situace, kdy i po této lhůtě dítě nadále setrvává ve společné domácnosti s jedním z rodičů, by jeho nárok na příspěvek na živobytí zanikl a druhému rodiči by vznikla povinnost spolupodílet se na zajištění živobytí tohoto dítěte.

7 Případové studie

V této části se zaměřím na jednotlivé případy, kdy se s ohledem na okruh společně posuzovaných osob postupně začaly projevovat problémy ve společném soužití těchto osob. Charakter problémů byl rozdílný, rovněž tak i jejich intenzita. Uvedené situace mají společného jmenovatele problému právě v podobě okruhu společně posuzovaných osob, kdy jsou společně posuzovány rodiče a zletilé děti a jiné osoby společně užívající byt.

Případová studie č. 1

Jméno: Monika
Datum, místo narození: 1968, Karlovy Vary
Bydliště: Chyše
Zaměstnání: uchazečka o zaměstnání u ÚP

Děti, rok narození: Lukáš, 1987
Lucie, 1989
Květoslav, 1994
Nikola, 2001
Kamila, 2006
Martin, 2008

Druh: Jaroslav, 1980
Zaměstnání: nyní uchazeč o zaměstnání

Paní Monika je rozvedená, dlouhodobě setrvává ve stavu hmotné nouze. Z prvního vztahu se narodily děti – Lukáš, Lucie a Květoslav. Nyní jsou již tyto děti zaopatřené. Synové Lukáš a Květoslav opustili společnou domácnost. Zletilá Lucie má pouze základní vzdělání a sdílí nadále společnou domácnost s matkou – pí Monikou, jejím partnerem a mladšími sourozenci z matčina druhého vztahu.

Paní Monika dosud nepracovala. Střídavě pobírala rodičovský příspěvek anebo procházela evidencí uchazečů o zaměstnání u ÚP. Od 17.12.2012 je vedena jako uchazečka o zaměstnání u ÚP, podpora v nezaměstnanosti byla již vyčerpána.

Druh paní Moniky – p. Jaroslav pracuje v rámci sezónních prací, po zbývající dobu je veden jako uchazeč o zaměstnání u ÚP. V současné době čerpá podporu v nezaměstnanosti.

Jelikož se jedná o početnou rodinu, v níž je k dispozici zpravidla pouze příjem pana Jaroslava a dávky státní sociální podpory (přídavky na děti), je k rukám paní Moniky vyplácena dávka pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí. S ohledem na případ hodný zvláštního zřetele je poskytován též doplatek na bydlení.

Počátkem měsíce května 2013 se na oddělení nepojistných sociálních dávek ÚP Karlovy Vary, kontaktní místo Žlutice dostavila slečna Lucie, dcera paní Moniky a oznámila důvody, pro které bude nucena opustit společnou domácnost, kterou doposud sdílí se svou rodinou. Důvodem jejího rozhodnutí jsou neshody s matkou ohledně finančních prostředků. Žádá matku o poskytnutí určitého finančního obnosu, který by mohla využít pro svoji potřebu (občasná návštěva kina či jiného kulturního zařízení, koupě kosmetiky apod.). Její matka oproti tomu argumentuje tím, že vše, co potřebuje, má zajištěno.

Dávky pomoci v hmotné nouzi určené pro všechny společně posuzované osoby v domácnosti jsou vypláceny k rukám pí Moniky a proto slečna Lucie nemá možnost disponovat ani s nepatrnou finanční částkou. Tato skutečnost vedla k jejímu rozhodnutí opustit společnou domácnost, neboť toto viděla jako jedinou cestu vedoucí k možnému samostatnému hospodaření z penězi.

Konkrétní představu o svém budoucím životě měla v časovém horizontu přibližně 14 dnů, kdy měla přislíbeno bydlení u kamarádky. Následně byla odhodlána přebývat venku.

Sociální pracovnice zaujala v této situaci roli prostředníka. Rovněž využila velmi dobré znalosti rodinných poměrů a vzájemných vztahů v rodině. Tím se jí podařilo dosáhnout kompromisu v podobě několika stokorun měsíčně pro slečnu Lucii. Počáteční domluva počítala s částkou 200 Kč.

Velmi příznivá byla též skutečnost, že slečna Lucie byla přijata do pracovního poměru v rámci veřejně prospěšných prací. Pracovní poměr byl uzavřen na dobu určitou do 31.12.2014. Vztahy v rodině resp. vztahy mezi paní Monikou a její dcerou Lucií se normalizovaly. Svým příjmem slečna Lucie bez problémů přispívala do rodinného rozpočtu. Pro svoji potřebu si ponechávala jen malý obnos, který mnohdy investovala do mladších sourozenců.

Shrnutí:

Paní Monika hospodařila s rodinnými prostředky zodpovědně a svědomitě. Jelikož disponovala s omezeným množstvím financí, které bylo v podstatě nižší než pravidelné nezbytné výdaje rodiny, musela skutečně velmi dobře zvažovat každé mimořádné vydání. Proto opomíjela resp. za nepodstatné považovala potřebu slečny Lucie samostatně hospodařit byť s nepatrným finančním obnosem. V podstatě lze konstatovat, že slečna Lucie ve svých 25 letech měla doposud jen velmi krátkodobou příležitost rozhodovat o financích a o

hospodaření s nimi vůbec. Z jejího stávajícího přístupu lze předpokládat, že v době, kdy bude hospodařit samostatně s vlastními prostředky, bude její přístup natolik zodpovědný, že neupadne do dluhové pasti. Ale je též možné, že její přístup k hospodaření je v současné chvíli ovlivněn matkou a naopak v okamžiku jejího finančního osamostatnění se, podlehne pokušení obstarat si vše, co byla nucena si dosud odepírat.

Případová studie č. 2

Jméno: Radek
Datum, místo narození: 1986, Blansko
Bydliště: Žlutice
Zaměstnání: uchazeč o zaměstnání u ÚP

Společně posuzované osoby: Jarmila
Rok narození: 1933
Bydliště: Žlutice
Zaměstnání: starobní důchodce

Radek je svobodný, doposud žil ve společné domácnosti s matkou, ale ta syna Radka vykázala z domova z důvodu nevhodného chování, zejména chování, které odporovalo morálním a společenským normám (výtržnictví, drobná majetková trestná činnost apod.).

Po nějakou dobu Radek přebýval po kamarádech, s kterými se potuloval. Byl nezodpovědný, přestal docházet na ÚP, na písemné výzvy úřadu nereagoval, neboť se v místě bydliště nezdržoval. Důsledkem bylo jeho sankční vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání.

Na podzim 2009 přicestoval na návštěvu k babičce - paní Jarmile. Zpočátku mu postačovala péče paní Jarmily ve smyslu poskytnutí stravy a střechy nad hlavou.

Později, patrně v okamžiku, kdy začal postrádat finanční prostředky se obrátil na sociální odbor MěÚ Žlutice se žádostí o poskytnutí dávky pomoci v hmotné nouzi. V této situaci orgán pomoci v hmotné nouzi zjistil, že poslední evidence p. Radka, jako uchazeče o zaměstnání u ÚP, byla ukončena z důvodu úmyslného maření součinnosti. V daný okamžik tedy nesplňoval podmínku hmotné nouze. Následně byl jako uchazeč o zaměstnání zaevidován, avšak nárok na dávku pomoci v hmotné nouzi nevznikl, a to s ohledem na okruh společně posuzovaných osob a výši příjmu těchto osob.

Orgán pomoci v hmotné nouzi obdržel telefonické oznámení ohledně situace v domácnosti paní Jarmily. Volající osoba se nepředstavila, nicméně oznámila, že na osobě paní Jarmily je páčáno násilí jejím vnukem p. Radkem. V jejich bytě opakovaně zasahovala policie, která byla přivolána sousedy. Pan Radek údajně požíval alkoholické nápoje a pod jejich vlivem napadal paní Jarmilu, ničil zařízení bytu, vyhazoval předměty z okna, které pak paní Jarmila v noci sbírala pod okny panelového domu. Svým jednáním se tak domáhal peněz paní

Jarmily. Paní Jarmila, která byla dříve velmi komunikativní, se nyní začala stranit kolektivu (sousedům). Často byla viděna s hematomy v obličeji či na ruce.

Paní Jarmila byla v této záležitosti kontaktována sociálními pracovníky. Zpočátku informace získané z oznámení popírala. Konstatovala, že pan Radek není v domě oblíben, jelikož byl vykraden jeden sklep a všichni ho označují za viníka. Poté, co sociální pracovník argumentoval zásahem policie v bytě, připustila, že vnuk se vracel domů v podnapilém stavu a jak zavrával, tak do ní strčil a ona upadla na zem. Na další dotazy ohledně peněz odpověděla, že vnukovi dává peníze pro jeho osobní potřebu. Nyní mu však nemohla hotovost poskytnout, protože již žádné peníze nemá, jelikož čeká na výplatu starobního důchodu. Popisuje, co všechno a v jakém pořadí ze svého důchodu hraří. Připouští také, že potřeba peněz vnuka je někdy vyšší než je schopná mu poskytnout, ale dodává, že mu musí pomáhat, když „na sociálce“ nic nedostal. Pan Radek jí slíbil, že si práci najde.

Lékařské ošetření po incidentu nevyhledala (vlastně celou situaci považuje za nešťastnou shodu náhod). Nikdy by na nikoho z rodiny „nepošťvala“ policii, považuje to za ostudu.

Shrnutí:

Paní Jarmila chování vnuka Radka v podstatě omlouvá s tím, že je chudák, protože mu matka, když potřeboval její pomoc, nepomohla. V podstatě se za situaci, která v rodině vznikla (nefungující mezigenerační pomoc, chování vnuka Radka) stydí. Odmítá si přiznat, že chování jejího vnuka je vůči její osobě nepřípustné.

Tento případ má smutný podtext. Pan Radek, resp. jeho částka živobytí, je dle platné legislativy zajištěna příjmem společně posuzované osoby (paní Jarmily). Bohužel pan Radek si patrně živobytí vysvětluje po svém a nepovažuje za nemorální a neetické vyvinout násilí na blízké osobě za účelem uspokojení svých potřeb.

Případová studie č. 3

Jméno: Martin
Datum, místo narození: 1972, Karlovy Vary
Bydliště: Verušičky
Zaměstnání: uchazeč o zaměstnání u ÚP, později poživatel ID

Společně posuzovaná osoba: Roman
Datum, místo narození: 1971, Karlovy Vary
Zaměstnání: uchazeč o zaměstnání

Pan Martin a pan Roman jsou bratři. Oba dva jsou svobodní a žijí ve společné domácnosti. Obývají byt o velikosti 1+2, jehož vlastníky se stali na základě dědického řízení. Oba dlouhodobě setrvávají ve stavu hmotné nouze. Pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, který je vyplácen k rukám pana Martina.

Zodpovědnější z bratrů je mladší pan Martin, v podstatě se staral o domácnost a finance v době, kdy jejich matka byla dlouhodobě hospitalizována v léčebně dlouhodobě nemocných. Pan Martin byl tím, který začal opatřovat prostředky pro živobytí v okamžiku, kdy spolu s bratrem ztratili příjem v podobě matčina starobního a vdovského důchodu. V období, kdy byla dávka poskytována pro oba bratry – společně posuzované osoby - bylo jejich soužití v relativním pořádku. Pan Roman zinkasoval od pana Martina svojí část dávky, která odpovídala jeho částce živobytí a s touto si hospodařil po svém. Pokud měl hotovost, doma se příliš nepobýval, v okamžiku, kdy mu peníze došly, zdržoval se doma a čas vyplňoval sledováním televize. S péčí o domácnost nepomáhal, žil z potravin pana Martina.

Pan Martin se začal potýkat se zdravotními problémy, které se týkaly pohybového aparátu. Jelikož se jeho zdravotní stav zhoršoval požádal o invalidní důchod. Zpětně mu byl přiznán invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. Vyplacena mu byla částka vyšší než 100 000 Kč. Měsíční výše invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně činila 8 993 Kč.

S ohledem na vyplacený obnos byla dávka pomoci v hmotné nouzi odejmuta. Panu Martinovi nezbývalo nic jiného než zajišťovat živobytí pana Romana ze svých prostředků, tedy invalidního důchodu. S přihlédnutím k celkové výši vyplaceného invalidního důchodu s tímto

nebyl problém do doby, než se požadavky pana Romana začaly stupňovat. Vztahy bratrů, které nebyly ani v minulosti ideální, se začaly komplikovat. Pan Roman využíval zdravotního handicapu pana Martina (obtížně se pohyboval za pomoci francouzských holí) ku svému prospěchu. Ve své podstatě ho vydíral a psychicky týral.

Zásadní úlohu zde sehrál přístup obecního úřadu města Verušičky, resp. jeho vedení, kterému byly známy rodinné poměry a vzájemné vztahy obou bratrů a od dubna 2012 úřad zaměstnal pana Romana v rámci veřejně prospěšných prací.

Shrnutí:

Pan Martin byl osobou zdravotně znevýhodněnou a poživitelem invalidního důchodu. Jelikož jeho příjem dosahoval částek živobytí společně posuzovaných osob, vznikla mu povinnost zajišťovat výživu p. Romana. Celá situace se jeví jako velmi nemorální. Z pohledu pana Martina – osoby zdravotně postižené – má povinnost vyživovat osobu zdravou, práce schopnou, ale bez zodpovědnosti k vlastnímu životu, která se neostýchá k vlastnímu prospěchu využívat i psychický nátlak.

Případová studie č. 4

Jméno: Alena
Datum, místo narození: 1955, Karlovy Vary
Bydliště: Žlutice
Zaměstnání: uchazečka o zaměstnání u ÚP

Společně posuzovaná osoba: Anna
Datum, místo narození: 1948, Karlovy Vary
Zaměstnání: starobní důchodkyně

Paní Alena byla rozvedená, řadu let sdílela společnou domácnost s rodinou své dcery Dagmar. Domácnost obývalo celkem 6 osob. Žili v rodinném domku o velikosti 1+3. S postupem let se domek stal pro tak početnou rodinu malý a docházelo ke stále častějším konfliktům, a tak paní Alena začala uvažovat o vlastním bydlení.

Získala bydlení v panelovém domě, zařízený byt o velikosti 1+1. V tuto dobu byla vedena jako uchazečka o zaměstnání u ÚP bez nároku na výplatu podpory v nezaměstnanosti. Jejím jediným příjmem byl příspěvek na živobytí. V daném bytě nebyla hlášena k trvalému pobytu a na příspěvky určené pro úhradu nákladů na bydlení dle v té době platné legislativy nedosáhla. Výše odůvodněných nákladů na bydlení převyšovala její možnosti a proto nabídla spolubydlení paní Anně, kterou znala a věděla, že i ona se potýká s nevhodným bydlením a nedostatkem finančních prostředků.

Paní Anna byla poživatelkou starobního důchodu, avšak na její důchod byla nařízena exekuce, z čehož je zřejmé, že výše prostředků, které měla k dispozici, byla značně omezená. Nabídku paní Aleny tudíž přijala. Paní Alena byla vůči orgánu pomoci v hmotné nouzi zodpovědná a oznámila tyto skutečnosti, které vedly k přehodnocení dávky pomoci v hmotné nouzi. Podle zákona o životním a existenčním minimu se společně posuzují i jiné osoby, které společně užívají byt. Společné vedení domácnosti bylo v jejich případě zřejmé.

Shrnutí:

S odkazem na ustanovení § 4 ZoŽEM odst.1 písm. c) se pro účely dávek pomoci v hmotné nouzi společně posuzují jiné osoby, které společně užívají byt. Paní Alena byla s

touto skutečností seznámena a pochopitelně, že nesouhlasila s odejmutím příspěvku na živobytí z důvodu vyšších příjmů společně posuzovaných osob. Následně byla k jednání předvolána také paní Anna. I ona byla seznámena s důsledky, které nastaly v souvislosti s jejich společným bydlením. Ani paní Anna nesouhlasila s tím, že by měla ze svého důchodu přispívat na výživu paní Aleny.

Orgán pomoci v hmotné nouzi stanovil lhůtu v délce 3 kalendářních měsíců pro vyřešení bytové otázky paní Aleny a paní Anny.

Paní Alena se vrátila zpět k rodině své dcery a paní Anna začala pracovat jako kuchařka na letním dětském táboře, kde měla po dobu letních prázdnin zajištěné ubytování.

8 Závěr

Pomoc v hmotné nouzi je nedílnou součástí systému sociálního zabezpečení. Podstatou je poskytnutí pomoci osobám, které se ocitnou v nepříznivé sociální situaci, která zpravidla spočívá v nedostatku finančních prostředků a v silách těchto osob není ji samostatně řešit. Prostřednictvím dávek je osobám s nedostatečnými příjmy částečně substituován jejich příjem, který je určen k zajištění jejich základních životních potřeb. Cílem tohoto systému je zabránit případnému sociálnímu vyloučení dotčených osob.

Bakalářská práce svým obsahem přináší bližší seznámení s problematikou dávek pomoci v hmotné nouzi. Mým zjištěním bylo, že tento systém je systémem poměrně složitým z důvodu individuálního charakteru jednotlivých případů, které však mnohdy individuálně orgánem pomoci v hmotné nouzi posouzeny být nemohou. Je možné uvažovat o tom, zda by příslušný správní orgán neměl mít větší rozsah aplikovatelnosti správního uvážení na základě objektivně zjištěných skutečností tak, aby pro všechny zúčastněné byl v konečné fázi výsledek řízení spravedlivý a neznevýhodňující.

Zejména část věnovaná návrhům na změnu právní úpravy mě navedla na myšlenku, že vytvořit spravedlivý, přehledný a optimální systém pro každého účastníka je v podstatě nemožné. Zde jsem se zaměřila na okruh společně posuzovaných osob, kdy v případě posuzování osob jiných, které společně užívají byt, se mi zákonem nastavená kritéria jeví jako příliš tvrdá. Domnívám se, že v takových případech by bylo vhodné rozlišovat mezi osobami ve vztahu druh a družka a jinými osobami, které společně užívají byt výhradně za účelem dosažení nižších nákladů na bydlení pro každou z osob.

Závěrem se nabízí otázka k zamyšlení, zda takto nastavený systém je systémem dostatečně motivujícím, který chrání před zhoršením životní situace osoby a zabraňuje jejímu následnému sociálnímu vyloučení. Opomenuta by také neměla být účelnost poskytování dávek podpořená lepší a pravidelnou kontrolou využívání těchto dávek ze strany sociálních pracovníků, tak aby bylo minimalizováno jejich zneužívání.

Příloha: Citace ustanovení z poznámek pod čarou

⁶⁾ ustanovení bodu 19. části I a čl. 13 odst. 1 Evropské sociální charty

Část I

19. Migrující pracovníci, kteří jsou příslušníky smluvní strany, a jejich rodiny mají právo na ochranu a pomoc na území kterékoli jiné smluvní strany.

Čl. 13 odst. 1

Právo na sociální a lékařskou pomoc

S cílem zajistit účinné uplatnění práva na sociální a lékařskou pomoc se smluvní strany zavazují:

1. zajistit, že každé osobě, která je bez přiměřených prostředků a která není schopna si takové prostředky zajistit buď sama vlastním úsilím nebo je získat z jiných zdrojů, zejména prostřednictvím dávek ze systému sociálního zabezpečení, bude poskytnuta přiměřená pomoc a v případě nemoci i péče nezbytná podle jejího stavu,

⁷⁾ čl. 30 odst. 2 LZPS

Čl. 30

- (2) Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.
-

⁸⁾ část osmá zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v platném znění

ČÁST OSMÁ

PŘEDPOKLADY PRO VÝKON POVOLÁNÍ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

HLAVA I

Sociální pracovník

§ 109

Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.

§ 110

- (1) Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je plná svéprávnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle tohoto zákona.
- (2) Bezúhonnost se posuzuje a prokazuje podle § 79 odst. 2 a odst. 3 věty první až třetí.
- (3) Zdravotní způsobilost zjišťuje a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti vydává registrující poskytovatel zdravotních služeb v oboru všeobecné praktické lékařství nebo v oboru praktický lékař pro děti a dorost a u zaměstnanců poskytovatel pracovnělékařských služeb.
- (4) Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je
 - a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,
 - b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu,

- c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v písmenu b),
- d) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) d) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998.
- (5) Odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka při poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče podle § 52 má též sociální pracovník a zdravotně sociální pracovník, který získal způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu.
- (6) Při uznávání odborné kvalifikace nebo jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie se postupuje podle zvláštního právního předpisu.

HLAVA II

DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

§ 111

- (1) Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníku další vzdělávání v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterým si obnovuje, upevňuje a doplňuje kvalifikaci. Pokud pracovní poměr sociálního pracovníka u téhož zaměstnavatele netrvá celý kalendářní rok, činí rozsah dalšího vzdělávání jednu dvanáctinu částky rozsahu uvedeného ve větě první za každý kalendářní měsíc trvání pracovního poměru. V případě nepřítomnosti v práci v rozsahu delším než jeden kalendářní měsíc se rozsah dalšího vzdělávání krátí o jednu dvanáctinu celkové částky rozsahu. Povinnost zabezpečení dalšího vzdělávání se nevztahuje na zaměstnance ve zkušební době.
- (2) Formy dalšího vzdělávání jsou
- specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka,
 - účast v kurzech s akreditovaným programem,
 - odborné stáže,
 - účast na školicích akcích,
 - účast na konferencích.
- (3) Další vzdělávání podle odstavce 2 písm. b) se uskutečňuje na základě akreditace vzdělávacích programů udělené ministerstvem na vysokých školách, vyšších odborných školách a ve vzdělávacích zařízeních právnických a fyzických osob (dále jen „vzdělávací zařízení“).
- (4) Dalším vzděláváním podle odstavce 2 písm. c) se rozumí výkon odborné činnosti na základě písemné smlouvy mezi zaměstnavatelem a zařízením zajišťujícím odbornou stáž.
- (5) Dalším vzděláváním podle odstavce 2 písm. d) se rozumí vzdělávací akce v maximálním rozsahu 8 hodin ročně organizovaná zaměstnavatelem nebo odbornou organizací, jejíž je zaměstnavatel členem.
- (6) Dalším vzděláváním podle odstavce 2 písm. e) se rozumí akce odborného charakteru v maximálním rozsahu 8 hodin ročně, jejíž program se týká oboru činnosti sociálního pracovníka.
- (7) Účast na dalším vzděláváním podle odstavce 2 se považuje za prohlubování kvalifikace podle zvláštního právního předpisu.
- (8) Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání podle odstavce 2 písm. a) a b) je osvědčení vydané vzdělávacím zařízením, které další vzdělávání pořádalo. Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání podle odstavce 2 písm. c) a d) je potvrzení vydané zařízením, ve kterém byla zajišťována odborná stáž, nebo zaměstnavatelem jako organizátorem odborné stáže nebo školicí akce. Dokladem o absolvování dalšího vzdělávání podle odstavce 2 písm. e) je potvrzení vydané organizátorem konference.

¹¹⁾ § 60 ZoPvHN

§ 60

Ministerstvo

Ministerstvo

- řídí a kontroluje výkon státní správy v oblasti pomoci v hmotné nouzi,
- zabezpečuje jednotný postup pro řešení hmotné nouze na území České republiky,

- c) zabezpečuje jednotný aplikační program automatizovaného zpracování údajů potřebný pro rozhodování o dávkách, jejich výplatu a jejich kontrolu, včetně jeho aktualizací, a poskytuje tento program bezplatně orgánům pomoci v hmotné nouzi,
- d) stanovuje jednotné tiskopisy žádostí o dávky a zveřejní je na internetu,
- e) je správcem informačního systému o dávkách a jejich výši,
- f) vydá metodický pokyn určující optimální počty zaměstnanců vzhledem k počtu adresátů dávek.

¹²⁾ § 7 ZoPvHN

§ 7

Pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a újezdni úřady

V oblasti pomoci v hmotné nouzi plní některé úkoly rovněž pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a újezdni úřady. Výkon působnosti stanovené pověřeným obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností je výkonem přenesené působnosti.

¹³⁾ § 64 ZoPvHN

§ 64

(1) Zaměstnanci orgánů pomoci v hmotné nouzi jsou v souvislosti s poskytováním dávek povinni

- a) chránit práva a zájmy osob v hmotné nouzi, přitom respektovat jejich důstojnost, soukromí a důvěrnost sdělení a zachovávat mlčenlivost, nestanoví-li tento zákon nebo zvláštní právní předpis jinak,
- b) informovat každou osobu o možných postupech řešení hmotné nouze a zapojovat ji do řešení její situace a vést ji k vlastní odpovědnosti,
- c) respektovat jedinečnost každé osoby bez ohledu na její původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, ekonomickou situaci, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, náboženské a politické přesvědčení, a to bez ohledu na skutečnost, jak se tato osoba podílí na životě společnosti,
- d) vyhledávat aktivně osoby, které jsou ohroženy hmotnou nouzí, nebo se již ve stavu hmotné nouze nacházejí,
- e) spolupracovat s obcí, v jejíž působnosti se bydliště osoby v hmotné nouzi nachází.

(2) Zaměstnanci orgánů pomoci v hmotné nouzi, kteří jsou zařazeni jako sociální

pracovníci, jsou dále povinni v souvislosti s posuzováním stavu hmotné nouze příjemců příspěvku na živobytí a společně posuzovaných osob, které se nacházejí ve stavu hmotné nouze déle než tři kalendářní měsíce, s výjimkou nezaopatřených dětí,

- a) shromažďovat a analyzovat údaje o osobách v hmotné nouzi, potřebné pro posouzení jejich situace,
- b) dohodnout ve spolupráci s osobami v hmotné nouzi postup řešení jejich situace hmotné nouze,
- c) používat při řešení situace hmotné nouze osoby metody a postupy, které jsou vhodné pro tyto osoby,
- d) vést nezbytnou dokumentaci o metodách a postupech řešení situace hmotné nouze osob včetně zhodnocení při ukončení spolupráce s osobami v hmotné nouzi,
- e) spolupracovat s dalšími zaměstnanci orgánu pomoci v hmotné nouzi při řešení situace osob v hmotné nouzi a umožňovat kontrolu použitých metod a postupů,
- f) spolupracovat při řešení situace hmotné nouze osob s provozovateli sociálních služeb, s poradenskými zařízeními a organizacemi, které osobám v hmotné nouzi v obci pomáhají.

(3) Povinnosti stanovené v odstavcích 1 a 2 platí obdobně pro zaměstnance obcí, kteří jsou zařazeni do pověřených obecních úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností jako sociální pracovníci, a zaměstnance státu, kteří jsou zařazeni k výkonu práce v újezdních úřadech jako sociální pracovníci, při řešení situace osob v hmotné nouzi, a to bez ohledu na dobu, po kterou se tyto osoby ve stavu hmotné nouze nacházejí; přitom tito zaměstnanci spolupracují s příslušnou krajskou pobočkou Úřadu práce. Tito zaměstnanci jsou dále povinni v souvislosti s výkonem činností sociální práce vést Standardizovaný záznam sociálního pracovníka, který je součástí Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí.

Okruh oprávněných osob

- (1) Na příspěvek na živobytí a na doplatek na bydlení má nárok při splnění tímto zákonem stanovených podmínek
- osoba, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu podle zvláštního právního předpisu⁷⁾ nebo která má na území České republiky trvalý pobyt podle zvláštního právního předpisu^{7a)}, a to pokud má bydliště na území České republiky,
 - osoba, které byl udělen azyl nebo doplňková ochrana podle zvláštního právního předpisu⁸⁾, a to pokud má bydliště na území České republiky,
 - cizinec bez trvalého pobytu na území České republiky, kterému tato práva zaručuje mezinárodní smlouva, a to pokud má bydliště na území České republiky,
 - občan členského státu Evropské unie, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu podle zvláštního právního předpisu⁹⁾ po dobu delší než 3 měsíce, nevyplývá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství¹⁰⁾, a to pokud má bydliště na území České republiky,
 - rodinný příslušník občana členského státu Evropské unie¹¹⁾, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu podle zvláštního právního předpisu⁹⁾ po dobu delší než 3 měsíce, nevyplývá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství¹⁰⁾, a to pokud má bydliště na území České republiky,
 - cizinec, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajících rezidenta Evropského společenství na území jiného členského státu Evropské unie, a jeho rodinný příslušník, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu^{11a)}, a to pokud mají bydliště na území České republiky.
- (2) Na mimořádnou okamžitou pomoc v situaci uvedené v § 2 odst. 3 má nárok při splnění dále stanovených podmínek
- osoba uvedená v odstavci 1,
 - osoba pobývající na území České republiky na základě zvláštního právního předpisu⁹⁾, a to pokud má bydliště na území České republiky.
- (3) Mimořádnou okamžitou pomoc v situaci uvedené v § 2 odst. 4 a 5 lze poskytnout osobě uvedené v odstavci 1 nebo 2. V případech poskytování mimořádné okamžité pomoci podle § 2 odst. 5 písm. a) se podmínka bydliště na území České republiky nejižtuje.
- (4) Mimořádnou okamžitou pomoc v situaci uvedené v § 2 odst. 3 lze poskytnout i osobě, která není uvedena v odstavcích 1 a 2.
- (5) Mimořádnou okamžitou pomoc lze poskytnout osobě uvedené v § 2 odst. 6, pokud je uvedena v odstavcích 1 a 2.
- (6) Osoba má bydliště na území České republiky, zejména pokud se zde dlouhodobě zdržuje, vykonává zde výdělečnou činnost, žije zde s rodinou, plní zde povinnou školní docházku nebo se zde soustavně připravuje na budoucí povolání, popřípadě existují jiné významné důvody, zájmy či aktivity, jejichž vzájemná souvislost dokládá sepětí této osoby s Českou republikou.

Hmotná nouze

- (1) Pro účely posuzování stavu hmotné nouze se příjmy a sociální a majetkové poměry osoby, která žádá o dávku, posuzují společně s příjmy a sociálními a majetkovými poměry dalších osob. Okruh těchto společně posuzovaných osob se posuzuje podle zákona o životním a existenčním minimu²⁾
- (2) Osoba se nachází v hmotné nouzi, není-li dále stanoveno jinak, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob
- po odečtení přiměřených nákladů na bydlení (§ 9 odst. 2) nedosahuje částky živobytí (§ 24), přičemž si nemůže tento příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním a zabezpečení jejich základních životních podmínek je tak vážně ohroženo, nebo
 - dosahuje sám nebo spolu s příspěvkem na živobytí podle § 4 odst. 1 písm. a) částek živobytí, ale nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení (§ 34) a služby s bydlením bezprostředně spojené (dále jen "odůvodněné náklady na bydlení").
- (3) Osoba se považuje za osobu v hmotné nouzi též, jestliže nespĺňuje podmínky uvedené v odstavci 2, avšak s přihlédnutím k jejím příjmům, celkovým sociálním a majetkovým poměrům jí hrozí vážná újma na zdraví.
- (4) Za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, kterou postihne vážná mimořádná událost a její celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jí neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami; vážnou mimořádnou

událostí se rozumí zejména živelní pohroma (například povodeň, vichřice a vyšší stupně větrné pohromy, zemětřesení), požár nebo jiná destruktivní událost, ekologická nebo průmyslová havárie.

(5) Za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která nemá vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky

a) k úhradě nezbytného jednorázového výdaje, spojeného zejména se zaplacením správního poplatku při prokázání ztrátě osobních dokladů, při vydání duplikátu rodného listu nebo dokladů potřebných k přijetí do zaměstnání, s úhradou jízdného v případě ztráty peněžních prostředků, a v případě nezbytné potřeby s úhradou noclehu, nebo

b) na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby, nebo

c) na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí⁵⁹).

(6) Za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat též osobu, která v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména

a) je propuštěna z výkonu zabezpečovací detence, z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo

b) je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení poskytovatele zdravotních služeb, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo

c) je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo

d) nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez příštířeší, nebo

e) je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

¹⁶⁾ § 3 ZoPvHN

§ 3

Osoba, která není v hmotné nouzi

(1) Nestanoví-li tento zákon jinak, osobou v hmotné nouzi není osoba, která

a) není v pracovním nebo obdobném vztahu ani nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání, s výjimkou osoby, která je

1. starší 68 let,

2. poživitelem starobního důchodu,

3. invalidní ve třetím stupni,

4. osobou pobírající peněžité dávky nemocenského pojištění z důvodu těhotenství a mateřství nebo rodičem celodenně, osobně a řádně pečujícím alespoň o 1 dítě a z důvodu této péče pobírajícím rodičovský příspěvek, a to po dobu trvání nároku na rodičovský příspěvek a po této době takto pečujícím o dítě, které z vážných důvodů nemůže být umístěno v jeslích nebo v mateřské škole nebo obdobném zařízení,

5. osobou osobně pečující o dítě ve věku do 10 let závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I nebo osobou osobně pečující o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost), a to za předpokladu, že v žádosti o příspěvek na péči pro osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby byla uvedena nebo po přiznání příspěvku na péči příslušnému orgánu ohlášena jako osoba poskytující pomoc^{17a}); je-li pečujících osob více, lze toto ustanovení použít pouze u jedné z nich, a to té, která byla určena jejich písemnou dohodou, a nedohodnou- li se, nelze toto ustanovení použít vůbec,

6. poživitelem příspěvku na péči ve stupni II (středně těžká závislost), nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost),

7. nezaopatřeným dítětem,

8. uznána dočasně práce neschopnou,

9. práce neschopná z důvodu, který by byl u pojištěnce pojištěného podle zákona o nemocenském pojištění důvodem pro rozhodnutí ošetřujícího lékaře o vzniku dočasné pracovní neschopnosti,

b) je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání³) nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnanosti⁴), a to po dobu 3 kalendářních měsíců následujících po měsíci, ve kterém došlo k odmítnutí,

c) prokazatelně neprojevuje dostatečnou snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním (§ 11),

- d) je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění, a proto nemá dávky z tohoto pojištění; za osobu samostatně výdělečně činnou se považuje osoba, která se za osobu samostatně výdělečně činnou považuje podle zákona o důchodovém pojištění¹⁶⁾,
- e) je osobou, které byla za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložena sankce podle zvláštního právního předpisu⁵⁾, a to po dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení sankce,
- f) nastoupila výkon zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby, a to počínaje prvním dnem kalendářního měsíce, následujícím po kalendářním měsíci, ve kterém tato skutečnost nastala, za předpokladu že uvedená skutečnost k tomuto dni nadále trvá,
- g) je osobou, které podle zvláštního právního předpisu^{5c)} nevznikl nárok na nemocenské proto, že si úmyslně přivodila pracovní neschopnost, nebo jí vznikla pracovní neschopnost zaviněnou účastí ve rvačce, bezprostředním následkem opilosti nebo užití omamných prostředků anebo při spáchání úmyslného trestného činu, a proto jí nemocenské nenáleží nebo náleží ve snížené výši,
- h) je osobou, které byla dávka odejmuta podle § 45 odst. 2 nebo § 49 odst. 5, nebo s ní společně posuzovanou osobou, a to po dobu 3 kalendářních měsíců následujících po kalendářním měsíci, ve kterém byla dávka odejmuta.
- (2) Je-li osoba uvedená v odstavci 1 písm. a) až e), g) nebo h) osobou společně posuzovanou podle § 2 odst. 1, posuzuje se pro účely zjištění nároku na dávku společně; k této osobě se přihlíží též při stanovení výše dávky, s výjimkou stanovení výše příspěvku na živobytí podle § 23 písm. b). Za společně posuzovanou osobu podle věty první se pro účely zjištění nároku na dávku považuje též osoba, která není oprávněnou osobou.
- (3) Orgán pomoci v hmotné nouzi může v odůvodněných případech určit, že osobu uvedenou v odstavci 1 písm. a) až e), g) a h), a dále nezaopatřené dítě umístěné na základě rozhodnutí příslušného orgánu v plném přímém zaopatření v pobytovém zařízení sociálních služeb podle ustanovení § 48 zákona o sociálních službách, bude považovat za osobu v hmotné nouzi.
- (4) Orgán pomoci v hmotné nouzi může v odůvodněných případech určit, že osobou v hmotné nouzi není osoba, jejíž celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jí mohou i po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení zaručit dostatečné zajištění její výživy a ostatních základních osobních potřeb.
- (5) Za osobu, která pobírá příspěvek na živobytí, se považuje příjemce příspěvku na živobytí a osoba společně posuzovaná s příjemcem příspěvku na živobytí.

¹⁷⁾ § 4 odst. 1 ZoŽEM

§ 4

- (1) Společně se pro účely tohoto zákona, není-li dále stanoveno jinak, posuzují
- a) rodiče a nezletilé nezaopatřené děti,
- b) manželé nebo partneři podle zvláštního právního předpisu; za partnera se pro účely tohoto zákona považuje také partner, se kterým občan členského státu Evropské unie uzavřel registrované partnerství na základě právních předpisů jiného členského státu Evropské unie, pokud tyto právní předpisy upravují vzájemnou vyživovací povinnost mezi partnery,
- c) rodiče a
1. nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené,
 2. zletilé děti,
- pokud tyto společně s rodiči užívají byt a nejsou společně posuzovány s jinými osobami podle písmene b) nebo d),
- d) jiné osoby, které společně užívají byt, s výjimkou osob, které písemně prohlásí, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby.

¹⁸⁾ § 10 ZoPvHN

§ 10

Aktuální kalendářní měsíc a rozhodné období

- (1) Aktuálním kalendářním měsícem se rozumí v případě podání žádosti o dávku kalendářní měsíc, ve kterém byla podána žádost o dávku, a v průběhu poskytování dávky kalendářní měsíc, pro který je posuzováno splnění podmínek nároku na dávku a stanovuje se výše dávky.
- (2) Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem v případě podání žádosti o dávku, je

- a) u opakujících se dávek období 3 kalendářních měsíců předcházejících aktuálnímu kalendářnímu měsíci; pokud však došlo u osoby nebo alespoň u jedné ze společně posuzovaných osob k podstatnému poklesu příjmu, a podstatný pokles příjmu v aktuálním kalendářním měsíci nadále trvá, rozhodné období počíná kalendářním měsícem, ve kterém k podstatnému poklesu příjmu došlo, nejdříve však kalendářním měsícem, který o 2 kalendářní měsíce předchází aktuálnímu kalendářnímu měsíci a končí aktuálním kalendářním měsícem; za podstatný pokles příjmu se považuje zejména ztráta příjmu z výdělečné činnosti, ukončení výplaty podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci a ukončení výplaty rodičovského příspěvku,
- b) u jednorázové dávky období kalendářního měsíce předcházejícího aktuálnímu kalendářnímu měsíci.
- (3) Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem v průběhu poskytování opakujících se dávek, je období kalendářního měsíce předcházejícího aktuálnímu kalendářnímu měsíci.
- (4) Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje, zda občan členského státu Evropské unie nebo jeho rodinný příslušník není neodůvodnitelnou zátěží systému pomoci v hmotné nouzi, je aktuální kalendářní měsíc.
- (5) Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje plnění ostatních podmínek v případě podání žádosti o opakující se dávku a v průběhu poskytování opakujících se dávek, je kalendářní měsíc předcházející aktuálnímu kalendářnímu měsíci. Věta první neplatí v případech, kdy se při podání žádosti o dávku posuzuje, zda
- osoba není v pracovním nebo obdobném vztahu, popřípadě není osobou samostatně výdělečně činnou,
 - osoba není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání,
 - osoba se jako osoba samostatně výdělečně činná nepřihlásila k nemocenskému pojištění,
 - osobě nevznikl nárok na nemocenské podle jiného právního předpisu jejím vlastním zaviněním,
 - osoba nevyužívá majetek, který jí umožňuje uspokojování jejich základních životních potřeb,
 - osoba neuplatnila nároky a pohledávky,
 - osoba nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci,
 - zdravotní stav osoby nevyžaduje dietní stravování; v těchto případech je rozhodným obdobím aktuální kalendářní měsíc.
- (6) Pokud v případě podání žádosti o dávku dochází k podstatnému poklesu příjmů alespoň u jedné ze společně posuzovaných osob, má se za to, že se jedná o podstatný pokles příjmů všech společně posuzovaných osob.

¹⁹⁾ § 7 ZoŽEM

§ 7

- (1) Za započitatelné příjmy se pro účely tohoto zákona považují
- příjmy ze závislé činnosti uvedené v zákoně o daních z příjmů,
 - příjmy ze samostatné činnosti uvedené v zákoně o daních z příjmů,
 - příjmy z kapitálového majetku uvedené v zákoně o daních z příjmů,
 - příjmy z nájmu podle zákona o daních z příjmů,
 - ostatní příjmy uvedené v zákoně o daních z příjmů, při kterých dochází ke zvýšení majetku, a to po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení, po odpočtu daně z příjmů a pojistného na důchodové spoření, pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, pokud nebyla pojistná a příspěvek zahrnuta do těchto výdajů; příjmy z podnikání jsou však u osoby, která je poplatníkem daně z příjmů stanovené paušální částkou podle zákona o daních z příjmů, předpokládané příjmy, a výdaji vynaloženými na jejich dosažení, zajištění a udržení jsou předpokládané výdaje, na jejichž základě byla stanovena daň paušální částkou.
- (2) Za započitatelné příjmy se pro účely tohoto zákona dále považují
- dávky nemocenského pojištění (péče) a důchodového pojištění,
 - podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci,
 - plnění z pojištění pro případ dožití určitého věku,
 - výživné a příspěvek na výživu rozvedeného manžela a neprovdané matce, s výjimkou těch uvedených příjmů, které byly vyplaceny z příjmů osoby, která se pro účely stanovení započitatelných příjmů považuje za společně posuzovanou osobu s osobou, která takové příjmy přijala,
 - dávky státní sociální podpory a dávky péčovské péče, s výjimkou příspěvku na bydlení a jednorázových dávek,

f) příspěvek na živobytí,

g) mzdové nároky vyplacené Úřadem práce České republiky - krajskou pobočkou, popřípadě pobočkou pro hlavní město Prahu podle zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů,

h) příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob a jsou od této daně osvobozeny, nejde-li o příjmy uvedené v písmenech a) až g) nebo v odstavci 5, s výjimkou

1. příjmů ze závislé činnosti osvobozených od daně z příjmů fyzických osob, kromě příjmů uvedených v písmenu j),

2. přijaté náhrady škody, náhrady nemajetkové újmy, plnění z úmrtí a příspěvku na pohřeb podle zvláštních právních předpisů, plnění z pojištění odpovědnosti za škody a finančních prostředků na odstranění následků živelní pohromy,

3. peněžní pomoci obětem trestné činnosti,

4. sociální výpomoci poskytované zaměstnavatelem,

5. podpory a příspěvků z prostředků fundace a spolku,

6. příjmů plynoucích z doplatku na bydlení a mimořádné okamžité pomoci podle zákona o pomoci v hmotné nouzi,

7. příjmu plynoucího z důvodu péče o blízkou nebo jinou osobu, která má nárok na příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách, je-li tato péče vykonávána fyzickou osobou patřící do okruhu společně posuzovaných osob podle § 4,

9. stipendií,

10. odměn vyplacených dárčům za odběr krve a jiných biologických materiálů z lidského organismu,

11. příjmu plynoucího ve formě daňového bonusu, a to ve výši po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení, které se pro tento účel stanoví obdobně jako takové výdaje pro určení základu daně podle zákona o daních z příjmů,

i) zvláštní příplatek nebo příplatek za službu v zahraničí poskytovaný v cizí měně podle zvláštních právních předpisů vojákům a příslušníkům bezpečnostních sborů vyslaným v rámci jednotky mnohonárodních sil nebo mezinárodních bezpečnostních sborů mimo území České republiky po dobu působení v zahraničí, a to ve výši po odpočtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení, které se pro tento účel stanoví obdobně jako takové výdaje pro určení základu daně podle zákona o daních z příjmů,

j) příjem získaný ve formě náhrady mzdy, platu nebo odměny nebo sníženého platu nebo snížené odměny za dobu dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény podle zvláštních právních předpisů, a to ve výši po odpočtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení, které se pro tento účel stanoví obdobně jako takové výdaje pro určení základu daně podle zákona o daních z příjmů,

k) další opakující se nebo pravidelné příjmy.

(3) Za příjem se považují též příjmy ze zahraničí obdobné příjmům uvedeným v odstavcích 1a 2 v částce, v jaké byly vyplaceny, popřípadě po odpočtu výdajů, daní, pojistného a příspěvku uvedených v odstavcích 1 a 2.

(4) Je-li příjem uvedený v odstavcích 1 a 2 vyplácen v cizí měně, přepočte se na českou měnu podle příslušného kursu vyhlášeného Českou národní bankou platného k prvnímu dni období, za které se zjišťuje příjem, není-li dále stanoveno jinak. Pro přepočet měn, u nichž Česká národní banka nevyhlašuje příslušný kurs, se použije kurs této měny obvykle používaný bankami v České republice k prvnímu dni období, za které se zjišťuje příjem. Je-li příjem vyplácený v cizí měně předmětem daně z příjmů podle zákona o daních z příjmů, přepočte se na českou měnu způsobem platným pro účely daně z příjmů, a to v případech, kdy je obdobím, za něž se příjem zjišťuje, kalendářní rok.

(5) Za příjem se nepovažuje příspěvek na péči, část příspěvku na úhradu potřeb dítěte náležející z důvodu závislosti na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I až IV, příspěvek na mobilitu, příjem z prodeje nemovité věci a z odstupného za uvolnění bytu použitý k úhradě nákladů na uspokojení bytové potřeby, příspěvek na zvláštní pomůcku a zvláštní příspěvek k důchodu podle zvláštních právních předpisů. Za příjem se dále nepovažuje příjem plynoucí z titulu spravedlivého zadostiučinění přiznaného Evropským soudem pro lidská práva ve výši, kterou je Česká republika povinna uhradit, nebo z titulu urovnání záležitosti před Evropským soudem pro lidská práva na základě smíru nebo jednostranného prohlášení vlády ve výši, kterou se Česká republika zavázala uhradit. Za příjem se dále také nepovažuje příjem plynoucí z titulu odškodnění přiznaného mezinárodním trestním soudem, mezinárodním trestním tribunálem, popřípadě obdobným mezinárodním soudním orgánem, které splňují alespoň jednu z podmínek uvedených v § 145 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Způsob zápočtu příjmů ze samostatné činnosti

- (1) Za započitatelný příjem za kalendářní měsíc se u osoby, která má nebo měla příjmy uvedené v § 7 odst. 1 písm. c), považuje
- částka odpovídající měsíčnímu průměru těchto příjmů za období uvedené v daňovém přiznání za předchozí zdaňovací období zahrnující kalendářní měsíce, v nichž byla alespoň po část měsíce vykonávána činnost, z níž měla osoba příjmy uvedené v § 7 odst. 1 písm. c),
 - částka odpovídající jedné dvanáctině příjmů poplatníka daně z příjmů fyzických osob stanovené paušální částkou podle zákona o daních z příjmů, není-li dále stanoveno jinak.
- (2) Za započitatelný příjem osoby uvedené v odstavci 1 se však považuje nejméně částka ve výši 50 % měsíční průměrné mzdy v národním hospodářství za předchozí kalendářní rok s tím, že tato částka se zaokrouhluje na celé stokoruny dolů a vyhláší jí Ministerstvo práce a sociálních věcí na základě údajů Českého statistického úřadu sdělením uveřejněným ve Sbírce zákonů. Tato částka se považuje za minimální příjem osoby uvedené v odstavci 1 vždy od 1. července roku, v němž došlo k vyhlášení průměrné mzdy v národním hospodářství za předchozí kalendářní rok, do 30. června následujícího kalendářního roku. Částka uvedená ve větě první se nepoužije, jde-li o osobu vykonávající výdělečnou činnost, která se považuje podle zákona o důchodovém pojištění za vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, nebo o osobu, jejíž činnost se nepovažuje podle zákona o důchodovém pojištění za činnost osoby samostatně výdělečně činné proto, že tuto činnost nevykonává soustavně.
- (3) U osoby samostatně výdělečně činné, která nemá příjem ze samostatné výdělečné činnosti, ale nepřerušila výkon této činnosti ani jí tato činnost nebyla pozastavena, se za příjem považuje částka uvedená v odstavci 2; to neplatí, jde-li o osobu vykonávající činnost, která se považuje podle zákona o důchodovém pojištění za vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, nebo o osobu, jejíž činnost se nepovažuje podle zákona o důchodovém pojištění za činnost osoby samostatně výdělečně činné proto, že tuto činnost nevykonává soustavně.
- (4) U osoby, která má nebo měla příjmy uvedené v § 7 odst. 1 písm. c) a za předchozí zdaňovací období nepodala přiznání k dani z příjmů a která není poplatníkem daně z příjmů stanovené paušální částkou, se vychází z těchto příjmů za zdaňovací období předcházející takovému období. V případě, že tato osoba v předcházejícím zdaňovacím období podnikatelskou ani jinou samostatnou výdělečnou činnost ještě nevykonávala, vychází se nejméně z poloviny částky uvedené v odstavci 2. U osoby, na kterou se nevztahuje nejnižší započitatelný příjem podle odstavce 2, se vychází z poloviny částky uvedené v odstavci 2 až do konce kalendářního měsíce, ve kterém podá daňové přiznání, nebo sama určí výši příjmu, pokud není povinna podat daňové přiznání.

25) hlava III ZoPvHN

Hlava III

Řízení

§ 66

zrušen

§ 67

Místní příslušnost

- (1) Místní příslušnost krajské pobočky Úřadu práce se řídí
- místem, kde je žadatel o dávku hlášen k trvalému pobytu podle zvláštních právních předpisů
 - není-li žadatel hlášen podle písmene a), pak jiným místem, kde je hlášen podle zvláštního právního předpisu
 - není-li žadatel hlášen podle písmene a) ani b), pak místem, kde je zaměstnán,
 - není-li žadatel hlášen podle písmene a) ani b), ani není na území České republiky zaměstnán, místem, kde na území České republiky bydlí, pokud tento zákon nestanoví jinak.
- (2) Místní příslušnost krajské pobočky Úřadu práce při postupu podle § 61 odst. 1 písm. c) a d) se řídí místem pobytu⁹⁾ osoby uvedené v § 61 odst. 1 písm. c).
- (3) Místní příslušnost krajské pobočky Úřadu práce při řízení o mimořádnou okamžitou pomoc se řídí místem, kde je osoba hlášena k trvalému pobytu. Jestliže však k situaci, která vyžaduje poskytnutí mimořádné okamžité pomoci, došlo mimo správní obvod krajské pobočky Úřadu práce, v němž je osoba hlášena k pobytu, je místně příslušnou ta krajská pobočka Úřadu práce, v jejímž správním obvodu k této situaci došlo.

Účastníci řízení

Osoby společně posuzované se žadatelem o dávku nebo jejím příjemcem (§ 2 odst. 1) jsou účastníky řízení o dávkách, jen jde-li o řízení o přeplatku na dávce.

§ 69

Zahájení řízení

(1) Řízení o přiznání dávky se zahajuje na základě písemné žádosti osoby, není-li dále stanoveno jinak (§ 70), podané příslušnému orgánu pomoci v hmotné nouzi na tiskopisu předepsaném ministerstvem.

(2) Řízení o změně výše již přiznané dávky nebo o jejím odnětí nebo o zastavení její výplaty se zahajuje na návrh příjemce, zvláštního příjemce, osoby společně posuzované nebo z moci úřední.

§ 70

Zastupování

(1) Je-li nezletilá oprávněná osoba svěřena na základě rozhodnutí příslušného orgánu do péče jiné fyzické osoby, je oprávněna uplatnit nárok nezletilé oprávněné osoby a zastupuje ji v řízení o dávkách namísto zákonného zástupce tato fyzická osoba.

(2) Je-li nezletilá oprávněná osoba v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež, je oprávněn uplatnit nárok nezletilé oprávněné osoby a zastupuje tuto osobu v řízení o dávkách tento ústav v případě, že zákonný zástupce nebo opatrovník nepožádal o dávku nejpozději do 2 měsíců ode dne, kdy mu byla zaslána písemná výzva krajské pobočky Úřadu práce, aby o dávku pro nezletilou osobu požádal, nebo v případě, kdy pobyt zákonného zástupce nebo opatrovníka není znám.

§ 71

Podání a jiné úkony

Je-li podle tohoto zákona pro podání nebo jiný úkon předepsán tiskopis, lze podání nebo jiný úkon učinit též

- a) se souhlasem orgánu příslušného k řízení o dávkách na počítačové sestavě, která má údaje, obsah i uspořádání údajů shodné s předepsaným tiskopisem,
- b) v elektronické podobě elektronicky podepsané podle zvláštního právního předpisu, pokud ministerstvo zveřejnilo příslušný tiskopis v elektronické podobě.

§ 72

Náležitosti žádosti

(1) Žádost o dávku obsahuje kromě náležitostí stanovených správním řádem

- a) skutečnosti prokazující nezaopatřenost dítěte, je-li to pro nárok na dávku nebo její výši potřebné,
- b) prohlášení žadatele, že jeho celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že mu neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami,
- c) určení, jakým způsobem by měla být dávka vyplácena, popřípadě vyplacena.

(2) Žádost o dávku dále obsahuje, posuzují-li se pro nárok na dávku spolu s žadatelem společně posuzované osoby,

- a) údaje o tom, kdo je společně posuzovanou osobou,
- b) jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození, rodná čísla společně posuzovaných osob, rodinný stav a adresu místa jejich trvalého pobytu,
- c) prohlášení společně s ním posuzovaných osob, že jejich celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jim neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami.

(3) K žádosti o příspěvek na živobytí musí být dále přiloženy tyto doklady:

- a) doklady o výši příjmu žadatele a společně s ním posuzovaných osob v rozhodném období,
- b) doklad o výši a úhradě nájemného a o výši pravidelných úhrad za služby bezprostředně spojené s užíváním bytu, popřípadě o výši obdobných nákladů spojených s vlastnickou formou bydlení,
- c) doklad o výši úhrady za dodávku elektrické energie a plynu, případně dalších druhů paliv,
- d) doporučení odborného lékaře o nutnosti dietního stravování,
- e) prohlášení o plnění soudem stanovené vyživovací povinnosti vůči nezletilému dítěti, případně o výši dluhu na výživném.

(4) K žádosti o doplatek na bydlení musí být dále přiloženy tyto doklady:

- a) doklad o tom, že byt je užíván na základě nájemní smlouvy nebo na základě vlastnictví k nemovitosti a doklad o podlahové ploše bytu,
- b) doklad o tom, že žadatel pobírá příspěvek na bydlení,
- c) doklad o výši a úhradě nájemného a o výši pravidelných úhrad za služby bezprostředně spojené s užíváním bytu, popřípadě o výši obdobných nákladů spojených s vlastnickou formou bydlení,
- d) doklad o výši úhrady za dodávku elektrické energie a plynu, případně dalších druhů paliv,

- e) doklad prokazující zdravotní stav žadatele, jestliže je žádáno zvýšení podle § 34 odst. 3,
- f) doklady prokazující osiřelost dítěte a skutečnost, že jde o dítě žijící v náhradní rodinné péči nebo v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež, a doklad prokazující přechod nájmu bytu, jde-li o žádost osiřelého dítěte.
- (5) Žádost o mimořádnou okamžitou pomoc dále obsahuje stručný popis vážné mimořádné události s uvedením účelu, ke kterému má být mimořádná okamžitá pomoc použita, nebo stručný popis okamžité (aktuální) životní situace.
- (6) Lze-li skutečnosti uvedené v odstavcích 1 až 4 ověřit z rozhodnutí příslušných orgánů nebo z jiných dokladů, nevyžaduje se přiložení potvrzení.
- (7) Je-li žadatelem nebo osobou společně posuzovanou osoba, které nebylo přiděleno rodné číslo, uvede tato osoba číslo dokladu opravňujícího osobu k pobytu na území České republiky.

§ 73

Důkazní prostředky

V řízení o dávkách lze použít k důkazu též záznamy na technických nosičích dat, mikrografické záznamy, tištěné produkty optického archivačního systému a tištěné nebo fotografické produkty jiné výpočetní techniky místo originálu listiny, podle jehož obsahu byly pořizeny, pokud z povahy věci nevyplývá, že je třeba předložit originál nebo úředně ověřený opis listiny.

§ 74

Vyjádření k podkladům pro rozhodnutí

Povinnost správního orgánu dát účastníku řízení před vydáním rozhodnutí možnost vyjádřit se k podkladům rozhodnutí neplatí, jedná-li se pouze o podklady, které správnímu orgánu předložil tento účastník řízení.

§ 75

Vydávání rozhodnutí

Rozhodnutí se vydává jen v případě, že

- a) dávka nebyla přiznána,
- b) dávka byla odejmuta,
- c) dávka byla snížena,
- d) výplata dávky byla zastavena,
- e) jde o přeplatek na dávce,
- f) jde o rozhodnutí podle § 16 odst. 6,
- g) jde o rozhodnutí podle § 76 odst. 3,
- h) jde o rozhodnutí o ustanovení zvláštního příjemce (§ 40 odst. 2),
- i) jde o rozhodnutí podle § 54 odst. 1.

§ 76

Oznámení a námítky

- (1) Rozhoduje-li orgán pomoci v hmotné nouzi o dávce v případech, kdy se nevydává rozhodnutí, je povinen žadateli doručit písemné oznámení o dávce a její výši. Písemné oznámení o dávce se nedoručuje do vlastních rukou.
- (2) Proti postupu uvedenému v odstavci 1 lze uplatnit do 15 dnů ode dne výplaty první splátky dávky po jejím přiznání nebo ode dne výplaty dávky po jejím přiznání námítky. K námítkám, které byly podány opožděně, se nepřihlíží.
- (3) Námítky se podávají písemně u příslušného orgánu pomoci v hmotné nouzi, který dávku přiznal. Orgán pomoci v hmotné nouzi vydá do 30 dnů ode dne, kdy mu námítky došly, rozhodnutí o dávce.

§ 77

Opravné prostředky

- (1) O odvolání proti rozhodnutí krajské pobočky Úřadu práce rozhoduje ministerstvo.
- (2) Odvolání proti rozhodnutí vydanému podle tohoto zákona nemá odkladný účinek.

§ 78

Výkon rozhodnutí

- (1) Správní rozhodnutí vydaná orgány pomoci v hmotné nouzi vykonávají tyto orgány, pokud není podán návrh na soudní výkon rozhodnutí.
- (2) Výkon rozhodnutí provádí ten orgán pomoci v hmotné nouzi, který vydal rozhodnutí v prvním stupni řízení.

§ 79

Náklady řízení

- (1) Náklady řízení o příspěvku na živobytí, mimořádné okamžité pomoci a doplatku na bydlení nese stát.

(2) *Orgány pomoci v hmotné nouzi, účastníci řízení a osoby společně posuzované, nemají nárok na náhradu nákladů vzniklých v řízení o dávkách.*

²⁶⁾ § 37 odst. 2 SŘ

§ 37

Podání

(2) *Z podání musí být patrné, kdo je činí, které věci se týká a co se navrhuje. Fyzická osoba uvede v podání jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu, popřípadě jinou adresu pro doručování podle § 19 odst. 3. V podání souvisejícím s její podnikatelskou činností uvede fyzická osoba jméno a příjmení, popřípadě dodatek odlišující osobu podnikatele nebo druh podnikání vztahující se k této osobě nebo jí provozovanému druhu podnikání, identifikační číslo osob a adresu zapsanou v obchodním rejstříku nebo jiné zákonem upravené evidenci jako místo podnikání, popřípadě jinou adresu pro doručování. Právnická osoba uvede v podání svůj název nebo obchodní firmu, identifikační číslo osob nebo obdobný údaj a adresu sídla, popřípadě jinou adresu pro doručování. Podání musí obsahovat označení správního orgánu, jemuž je určeno, další náležitosti, které stanoví zákon, a podpis osoby, která je činí.*

²⁹⁾ § 71 odst. 3 SŘ

§ 71

Lhůty pro vydání rozhodnutí

- (3) *Pokud nelze rozhodnutí vydat bezodkladně, je správní orgán povinen vydat rozhodnutí nejpozději do 30 dnů od zahájení řízení, k nimž se připočítává doba*
- a. *až 30 dnů, jestliže je zapotřebí nařídít ústní jednání nebo místní šetření, je-li třeba někoho předvolat, někoho nechat předvést nebo doručovat veřejnou vyhláškou osobám, jimž se prokazatelně nedaří doručovat, nebo jde-li o zvlášť složitý případ,*
 - b. *nutná k provedení dožádání podle § 13 odst. 3, ke zpracování znaleckého posudku nebo k doručení písemnosti do ciziny.*
-

³³⁾ § 49 ZoPvHN

§ 49

Povinnosti a odpovědnost žadatele, příjemce dávky a osoby společně posuzované

- (1) *Žadatel o dávku, příjemce i společně posuzované osoby jsou povinni*
- a) *osvědčit skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku, na její výši nebo výplatu a na výzvu se osobně dostavit k příslušnému orgánu pomoci v hmotné nouzi, nebrání-li tomu těžko překonatelné překážky, zejména zdravotní stav,*
 - b) *podrobit se vyšetření zdravotního stavu pro účely posouzení invalidity třetího stupně, lékařem plnicím úkoly okresní správy sociálního zabezpečení, popřípadě lékařem určeným Českou správou sociálního zabezpečení, vyšetření zdravotního stavu poskytovatelem zdravotních služeb určeném okresní správou sociálního zabezpečení anebo jinému odbornému vyšetření, předložit určenému poskytovateli zdravotních služeb lékařské nálezy ošetřujících lékařů, které jim byly vydány, sdělit a doložit další údaje, které jsou významné pro vypracování posudku, nebo poskytnout jinou součinnost, která je potřebná k vypracování posudku, jsou-li k tomu okresní správou sociálního zabezpečení vyzváni, a to ve lhůtě, kterou okresní správa sociálního zabezpečení určí*
- (2) *Příjemce dávky je povinen*
- a) *písemně oznámit orgánu pomoci v hmotné nouzi změny ve skutečnostech rozhodných pro trvání nároku na dávku, její výši nebo výplatu, a to do 8 dnů ode dne, kdy se o těchto skutečnostech dozvěděl,*
 - b) *vyhovět výzvě orgánu pomoci v hmotné nouzi, aby osvědčil skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku, její výši nebo výplatu, a to ve lhůtě do 8 dnů ode dne doručení výzvy, neurčil-li orgán pomoci v hmotné nouzi delší lhůtu.*
- (3) *Osoba společně posuzovaná je povinna v souvislosti s řízením o dávce*
- a) *osvědčit skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku, její výši nebo výplatu,*

b) písemně ohlásit orgánu pomoci v hmotné nouzi změny ve skutečnostech, které osvědčila podle písmene a).

(4) Osoba společně posuzovaná je povinna splnit povinnosti uvedené v odstavci 3 písm. a) a c) na požádání příjemce. Pokud osoba společně posuzovaná odmítne splnit povinnosti uvedené v odstavci 3 písm. a) a c), je orgán pomoci v hmotné nouzi povinen vyzvat společně posuzovanou osobu, aby tyto povinnosti splnila do 8 dnů ode dne vyzvání; orgán pomoci v hmotné nouzi může s osobou společně posuzovanou dohodnout pro splnění uvedených povinností dobu delší než 8 dnů. Povinnost uloženou v odstavci 3 písm. b) je osoba společně posuzovaná povinna splnit do 8 dnů ode dne, kdy ke změně skutečností došlo.

(5) Nesplní-li osoba uvedená v odstavcích 1 až 4 ve lhůtě stanovené příslušným orgánem. Povinnosti uvedené v odstavcích 1 až 4, může být po předchozím upozornění žádost o dávku zamítnuta, výplata dávky zastavena, nebo dávka odejmuta.

(6) Orgán pomoci v hmotné nouzi, který o dávce rozhoduje nebo ji vyplácí, v případě, že je příslušný k rozhodování ve věcech hmotné nouze, může žadateli, příjemci nebo společně posuzované osobě uložit pořádkovou pokutu až do 10 000 Kč za porušení povinností uvedených v odstavcích 1 až 4. Pokutu nelze uložit, jestliže příjemci nebo společně posuzované osobě vznikla pro nesplnění uvedených povinností povinnost uhradit přeplatek na dávce. Pro vybírání a vymáhání pokut platí § 59 odst. 5 obdobně.

³⁴⁾ § 51 odst. 1 ZoPvHN

§ 51

Přeplatky

(1) Jestliže příjemce dávky přijímal dávku, ačkoliv musel z okolností předpokládat, že tato dávka byla vyplacena neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, nebo jestliže dávky byla přiznána nebo její výše stanovena na základě nepravdivých, neúplných nebo zkreslených údajů, sdělených příjemcem, je povinen částky neprávem přijaté vrátit.

³⁷⁾ § 910 ObčZ

§ 910

- (1) Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost.
- (2) Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti předchází vyživovací povinnosti prarodičů a dalších předků vůči dítěti.
- (3) Vzdálenější příbuzní mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li ji plnit bližší příbuzní.
- (4) Nejedná-li se o poměr rodičů a dítěte, předchází vyživovací povinnost potomků vyživovací povinnosti předků.

³⁸⁾ § 911 ObčZ

§ 911

Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit.

⁴⁰⁾ § 697 ObčZ

§ 697

Výživné mezi manžely

- (1) Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost v rozsahu, který oběma zajišťuje zásadně stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Vyživovací povinnost mezi manžely předchází vyživovací povinnosti dítěte i rodičů.
- (2) Pro vyživovací povinnost mezi manžely jinak platí obecná ustanovení o výživném.

Seznam odborné literatury:

KREBS V. a kol. Sociální politika. 3. přepracované vydání. Praha : ASPI a.s., 2005. ISBN 80-7357-050-5

TOMEŠ I. Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost. 2. přepracované vydání. Praha : Socioklub, 2001. ISBN 80-86484-00-9

BECK P., HACAPERKOVÁ D., KRÁLOVÁ J., NIEDERLE P. Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením. Olomouc : ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-744-7

TRÖSTER P. a kol. Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha : C.H.Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-322-6

BŘESKÁ N., VRÁNOVÁ L. Dávky sociální péče 2002. 2. aktualizované vydání. Olomouc : ANAG, 2002. ISBN 80-7263-114-4

Právní předpisy:

Evropská sociální charta (sdělení MZV č. 14/2000 Sb.m.s., o Evropské sociální chartě)

Listina základních práv a svobod (úplné znění usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky)

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád v platném znění

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní v platném znění

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti

Zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení

Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení

Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi

Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 182/1991 Sb.

Judikáty:

Rozsudek NSS ze dne 30.11.2012, čj. 4 Ads 2/2012-18 (nssoud.cz)

Rozsudek NSS ze dne 30.11.2011, čj. 3 Ads 154/2011 (nssoud.cz)

Internetové odkazy:

<http://www.ey2010.cz/o-roce/> (dostupné ke dni 25. března 2014)

http://www.ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverty/about/index_cs.htm
(dostupné ke dni 25. března 2014)

Resumé

This bachelor thesis deals with the system of assistance in material need. The aim of the bachelor thesis was to analyse this system based on legislation in Czech Republic.

The system of assistance in material need is focused on people who have deficient incomes and they are not able to satisfy their bare necessities of life.

This bachelor thesis is divided into 8 sections.

The theoretical part describes the social policy, the problem of poverty and finally the system of assistance in material need in Czech Republic and its individual institutes like subsistence wage.

In the last two parts of this bachelor thesis are described some judicial decisions and presented are some proposals to amend legislation. The practical part pursues the specific cases.

Bibliography includes 5 items and the main part of the thesis is written under the present laws.